

DR. RADO KUŠEJ

redni profesor cerkvenega prava na univerzi v Ljubljani

KONKORDAT

USTAVA IN VERSKA RAVNOPRAVNOST

V LJUBLJANI 1937

41145-1

KNJIŽNICA
TEOLOŠKE FAKULTETE
V LJUBLJANI

6114/1965

Kazalo

I. Uvodna beseda	5
II. Konkordat med Sveto stolico in Kralje- vino Jugoslavijo	8
III. Pravno-strokovne opazke na očitke proti konkordatu	33

I.

Uvodna beseda.

O konkordatu se javno razpravlja že skoraj tri četrt leta. Belgrajski pravoslavni krogi so izdali proti njemu številne brošure in letake že dolgo prej, predno ga je vlada predložila narodnemu predstavništvu v odobritev. Izmed vseh brošur je najtehtnejša ona, ki je izšla kot priloga štev. 32. in 33. službenega glasila Srbske pravoslavne cerkve, „Glasnika Srpske Patriaršije“, dne 7. januarja 1937 brez navedbe avtorja in tiskarja z naslovom: Primedbe i prigovori na projekt konkordata izmedju naše države i Vatikana parafiranog 25. VII. 1935 god. A. Konkordat B. Primedbe. Da je smatrala sama vlada kritiko, iznešeno proti konkordatu v tej brošuri, kot najbolj pomembno, je razvidno iz dejstva, da se bavi knjiga „Konkordat i kritika konkordata“, Beograd 1937, na katero se je skliceval ministrski predsednik dr. M. Stojadinović v skupščini ob priliki, ko je v posebnem govoru priporočal odobritev konkordata, izključno s pobijanjem v njej natisnjenih „primedb“, ki jim smemo pripisovati naravnost služben značaj.

V glavnem se konkordatu očita, da nasprotuje ustavi in da krši načelo verske ravnopravnosti, ker priznava katoliški cerkvi take prednosti, ki jih Srbski pravoslavni cerkvi ne dajeta niti zakon o njej z dne 16. IX. 1929 niti njena ustava z dne 24. XI. 1931.

Slovenski tisk doslej niti celotnega besedila konkordata ni objavil, kajti tekst, ki je izšel pred nekaj meseci kot priloga v „Slovcu“, je pomanjkljiv, ker manjka čl. XX. zadnji odstavek, ker je čl. XVII. vsled napake pri lomljenju skoraj nerazumljiv in ker z

debelimi črkami med poedine člene stavljene rubrike ne odgovarjajo francoskemu izvorniku.

V slovenskem strokovnem slovstvu je doslej edini prof. dr. Odar skušal pobijati v letošnjem Bogoslovnem Vestniku upravičenost očitkov vsebovanih v različnih polemičnih člankih in brošurah proti konkordatu, a celotnega slovenskega besedila konkordata tudi v njegovih razpravah ne najdemo.

Iz našega novinstva v ožjem smislu ni mogoče dobiti objektivne informacije o konkordatnem vprašanju. Kar nam časopisje nudi, so skoraj izključno bežne beležke iz političnih govorov narodnih poslancev in ministrov ter iz vsebine različnih letakov.

Zato se ne smemo čuditi, da se mnogi povsem nevzdržni očitki iz srbskih polemičnih brošur širijo in ponavljajo tudi v vrstah našega izobraženstva, kar ni temu v čast, niti stvari v korist. Izgleda, da so posebno brošure Marka P. Cemovića o konkordatu našle svojo pot tudi med Slovence, a te so tako enostransko politično barvane in zgrajene večinoma na tako nestvarni interpretaciji konkordata, da se objektivni strokovnjak s pravnega stališča z njimi ne more prerekati, ker bi to škodovalo njegovemu ugledu.

Namen te knjižice je 1. podati v priročni obliki v pravilnem slovenskem besedilu celotni tekst konkordata, zaključnega zapisnika, priloge ter zakonskega predloga za njegovo odobritev, da bo tako vsakomur, ki se za stvar zanima, omogočeno, da se o vsebini konkordata sam informira; 2. v kratki toda objektivni pravno-strokovni razpravi ugotoviti, ali so očitki protustavnosti in kršitve verske ravnopravnosti z ozirom na obstoječe pravno stanje na ozemlju kraljevine Jugoslavije in z ozirom na veljavno teorijo o pomenu in vsebini ustavnega načela verske paritete utemeljeni ali ne. Razprava pa ni in noče biti ocena konkordata samega, ker bi bila taka ocena pred ratifikacijo preuranjena in bi morala biti nujno politična.

Naravno se razprava bavi v prvi vrsti z ono kritiko, ki jo vsebujejo „Primedbe i prigovori na projekat konkordata“ v zgoraj omenjeni brošuri. Druge kritike konkordata, kakor n. pr. dr. M. Ilića v brošuri: „Pred konkordatom“, Beograd, 1937, v kateri pisec trdi, da je načelo verske ravnopravnosti kršeno že s samim dejstvom, da je bil sklenjen konkordat in da država ni svojega razmerja do katoliške cerkve uredila s posebnim samostojnim zakonom, kakor je to storila napram vsem drugim priznanim veroizpovedim, ali kritika dr. Ribarja v „Braniću“ 1936 st. 553 do 558, so upoštevane samo mimogrede.

Navzlic tej omejitvi bo, upam, ta knjižica nudila vsakomur, ki mu je na tem, da se pouči nepristransko in objektivno o jedru problema, ki tvori trenutno osrednjo točko vseh političnih naporov v naši kraljevini, dovoljno podlago za to, da se v svoji samostojno vstvarjeni sodbi ne bo dal omajati od razburkanih valov političnih strasti, ki jih je konkordatno vprašanje povzročilo in ki se še vedno nočejo poleči. Ni naša naloga, še manj naša dolžnost, da branimo konkordat, pač pa so po našem mnenju znanstveni krogi poklicani, doprinesti svoj del k temu, da se omogoči objektivna presoja enega izmed najvažnejših versko-političnih zakonodajnih činov, ki ga predstavlja jugoslovanski konkordat. Stvar narodnega predstavnštva je presoditi in odločiti, ali bi bila odobritev konkordata za Jugoslavijo politično koristna ali ne, toda strokovnjakom radi tega ne more biti vzkračena pravica podati svoje mnenje o osnovanosti ali neosnovanosti očitkov, s katerimi se vodi politična borba proti njemu.

II.

Konkordat

med Sveto stolico in Kraljevino Jugoslavijo

V imenu presvete Trojice. Amen.

Njegova Svetost papež Pij XI. in namestniki kraljevine Jugoslavije v imenu Njegovega Veličanstva kralja Petra II. so se navdahnjeni z željo, da se trajno in v skladu z novimi razmerami določi položaj katoliške Cerkve v kraljevini Jugoslaviji, odločili, da sklenejo slovesno pogodbo.

V ta namen so Njegova Svetost papež Pij XI. in namestniki kraljevine Jugoslavije v imenu Njegovega Veličanstva kralja Petra II. imenovali vsak svoje pooblaščenca:

Njegova Svetost Njegovo Eminenco Velečastitega kardinala Evgenija Pacellija, Svojega državnega tajnika;

namestniki Njegovo Ekscelenco gospoda Dr. Ljudevita Auer-ja, pravosodnega ministra in varuha pečata.

Omenjeni pooblaščenca so se po izmenjavi vsak svojih pooblastil, ki so jih spoznali za izdana v zakoniti obliki, zedinili v sledečih členih:

Člen I.

Katoliški cerkvi se v vsakem njenih obredov priznava polna pravica, da svobodno in javno vrši svoje poslanstvo v kraljevini Jugoslaviji.

Člen II.

Katoliška hijerarhija je v kraljevini Jugoslaviji tako-le organizirana:

1. Cerkvena pokrajina splitska (Spalatensis) obsega splitsko nadškofijo, sedaj obnovljeno, s katero ostane združena škofija makarska (Makarskensis), in podrejene (sufraganske) škofije kotorsko (Catharensis), dubrovniško (Ragusina), hvarsko (Pharensis), šibeniško (Sibenicensis) in ninsko (Nonensis), sedaj na novo ustanovljeno. Splitska nadškofija in škofije kotorska, dubrovniška, hvarska in šibeniška obdrže svoje sedanje meje v mejah kraljevine Jugoslavije.

Ninska škofija obsega vse ozemlje, ki je nekdanj pripadalo zaderski (Jadrensis) nadškofiji, ki pa sedaj leži v kraljevini Jugoslaviji in katere apostolski administrator je sedaj škof šibeniški. Omenjena škofija se bo za vedno združila („per unionem aequae principalem“) s šibeniško škofijo. Za upravo te škofije bo šibeniški škof imenoval posebnega generalnega vikarja. Šibeniški škof se bo imenoval: škof šibeniški in ninski.

2. Cerkvena pokrajina zagrebška (Zagrebiensis) obsega zagrebško nadškofijo in podrejene škofije senjsko (Seniensis) — modruško (Modrussensis), krško (Vegliensis), križevsko (Crisiensis) in bosensko (Bosnensis) — sremsko (Sirmiensis), katere sedež je v Djakovem.

Senjsko-modruški škofiji bodo pridruženi distrikti, katerih apostolski administrator je sedaj senjski škof.

V križevsko škofijo spadajo vsi grko-katoliki, ki prebivajo v kraljevini Jugoslaviji.

Bosensko-sremski škofiji se pridruži ozemlje škofije Pečuh (Quinque Ecclesiensis), ki leži v kraljevini Jugoslaviji in katere apostolski administrator je sedaj bosensko-sremski škof.

Mesto Zemun, sedaj belgrajsko predmestje, se loči od te škofije in se združi z belgrajsko nadškofijo.

3. Cerkvena pokrajina vrhbosenska (Vrhbosnensis) obsega sarajevsko nadškofijo in podrejene škofije mostarsko (Mandetriensis) — trebinjsko (Tribunensis) in banjaluško (Banjalucensis).

4. Cerkvena pokrajina belgrajska (Belgradensis) obsega nadškofijsko stolico belgrajsko in podrejene škofije skopljansko (Skopiensis), bačko (Baciensis) in banaško (Banatensis).

Skopljanska škofija obdrži svoje sedanje meje, poleg tega pa se ji pridružijo ozemlja, katerih apostolski administrator je sedaj skopljanski škof.

Ustanovi se bačka škofija, ki bo obsegala ves oni del nadškofije kaloške (Colocensis), ki leži v kraljevini Jugoslaviji in tvori sedaj eno apostolsko administraturo; njen sedež bo v Subotici.

Ustanovi se škofija banaška in bo obsegala ozemlje, ki leži v kraljevini Jugoslaviji in ki je do sedaj spadalo pod čanadsko škofijo (Csanadiensis) in ki jo sedaj upravlja belgrajski nadškof kot apostolski administrator.

Omenjena škofija se bo za vedno „per unionem aequae principalem“ združila z belgrajsko nadškofijo. Za upravo te škofije bo belgrajski nadškof imenoval posebnega generalnega vikarja. Belgrajski nadškof se bo imenoval: belgrajski nadškof in škof banaški.

5. Cerkvena pokrajina ljubljanska (Labacensis) obsega ljubljansko nadškofijo, — sedanja škofija se povzdigne v nadškofijo — in podrejeno lavantinsko (Lavantina) s sedežem v Mariboru.

Ljubljanska nadškofija obsega svoje sedanje ozemlje v mejah kraljevine Jugoslavije, poleg tega pa se z njo združijo župnije ali deli župnij, ki so do sedaj spadale pod krško (celovško) škofijo (Gurcensis), in katerih apostolski administrator je sedaj ljubljanski škof.

Lavantinska škofija obsega vse ozemlje, ki leži v mejah Jugoslavije in dokončno se ji pridružijo

župnije ali deli župnij, ki so nekdanj spadali pod krško škofijo, pod sekavsko (Secoviensis) in somboteljsko škofijo (Sabariensis), katerih apostolski administrator je sedaj ordinarij lavantinski.

6. Barska nadškofija (Antibarensis), katere nadškof bo imel zgolj časten naslov Primasa Srbije in bo neposredno podrejen Sveti stolici, obsega poleg svojega sedanjega ozemlja župnije ali dele župnij, ki leže v kraljevini Jugoslaviji in katerih apostolski administrator je sedaj nadškof barski.

V skladu z zgornjimi odredbami od sedaj ne bo noben del ozemlja kraljevine Jugoslavije spadal pod škofo, ki stolujejo v inozemstvu, prav tako tudi nobeno ozemlje, ki leži izven kraljevine Jugoslavije, ne bo spadalo pod škofijske sedeže omenjene kraljevine.

Ko bo nova hijerarhična organizacija in razmejitve škofij stopila v veljavo, bo prenehala pristojnost Kongregacije de propaganda fide za škofije v katerih se še izvršuje.

Ako bi se v bodoče izkazalo, da je potrebno ali celo tudi koristno, da se ta hijerarhična organizacija in razmejitve škofij izpremeni, se Visoke Stranke pogodbenice ne bodo upirale začeti pogajanja o tej stvari. Jugoslovanska vlada za sebe pridrži pravico predlagati izpremembe, ki bi jih narekovali oziri na promet ali gospodarske koristi prebivalstva.

Čl. III.

Sveta stolica bo škofo za te škofijske stolice kraljevine Jugoslavije izbirala izmed duhovnikov, ki so jugoslovanski državljani.

Kadar se uprazni kaka nadškofijska ali škofijska stolica, bo vsak izmed škofov jugoslovanskih škofij v roku mesec dni predložil listo sposobnih kandidatov Sveti stolici; ta se bo ozirala zlasti na kandidate, ki so jih predložili škofje one cerkvene pokrajine, v kateri je upraznjena škofija.

Preden bo Sveta stolica imenovala nadškofe in škofe, kakor tudi pomožne škofe s pravico nasledstva, bo zaupno vprašala jugoslovansko vlado, da bi izvedela, ali ni proti kandidatu kaj ugovorov splošne politične narave.

Imena kandidatov bodo ostala tajna do uradne objave. Da bi se upraznjene škofije hitro izpopolnile, bo vlada čim hitreje odgovorila na spredaj omenjeno vprašanje. Ako tega odgovora v roku 30 dni ne bo, ima Sv. stolica pravico smatrati, da sme brez ovire imenovanje razglasiti.

Čl. IV.

Nadškofje, škofje in pomožni škofje s pravico nasledstva bodo, preden prevzamejo dolžnosti, pred Nj. Vel. kraljem opravili prisego zvestobe s sledečimi besedami:

„Prisegam in obljubljam pred Bogom in svetim Evangelijem, tako kakor se to spodobi škofu, da bom ostal zvest jugoslovanski državi, Njegovemu Veličanstvu kralju Jugoslavije in njegovim zakonitim naslednikom, in da bom spoštoval in delal na to, da bo moje duhovništvo spoštovalo, v popolni iskrenosti, kraljevsko vlado. Prisegam in obljubljam tudi, da se ne bom udeleževal nobenih del ali posvetovanj, ki bi bila naperjena proti neodvisnosti, edinstvu ali proti interesom kraljevine Jugoslavije ali proti javnemu redu. Ne bom dopuščal, da bi meni podrejeno duhovništvo sodelovalo pri takih delih. Skrbel bom za dobrobit in koristi države in se bom trudil, da odvrnem od nje vsako nevarnost, o kateri bi videl, da ji preti.“

Čl. V.

Sveta stolica bo odobrila, skladno s cerkvenimi in liturgičnimi zakoni, obrazce javnih molitev, ki naj se opravljajo, kakor je že v navadi, za vladarja.

Iste molitve, ki so določene za primer smrti vladarja, se bodo opravljale tudi ob priliki smrti kakega drugega člana kraljevske družine.

Besedilo teh molitev, ki se bodo opravljale v narodnem jeziku, v mejah pooblastil, danih s strani Sv. stolice, bo uradno sporočeno kraljevski vladi.

Čl. VI.

Ordinariji škofij spadajo v cerkvenih poslih neposredno in izključno pod Sv. stolico in imajo tako oni sami kakor tudi duhovništvo in verniki polno svobodo z njo neposredno občevati.

Ordinariji sami morejo svobodno občevati s svojim duhovništvom in s svojimi verniki, morejo svobodno objavljati odloke svoje pastirske uprave in se sestajati zaradi razmotrivanja vprašanj, ki se tičejo njihove duhovniške službe.

Čl. VII.

Ordinariji škofij bodo svobodno izvrševali svojo cerkveno jurisdikcijo in bodo uživali vse pravice in prednosti, ki pripadajo njihovemu poklicu tako kakor jim jih priznava kanonsko pravo. Vsi člani katoliškega duhovništva v njihovih škofijah so jim podrejeni, po cerkvenih zakonih.

Pri svojem duhovniškem delovanju so vsi duhovniki pod varstvom države, prav tako kakor državni uslužbenci. Država bo, v skladu s splošnim pravom, preprečevala žalitve njihove osebnosti in njihovega duhovniškega svojstva, prav tako bo tudi skrbela za svobodno opravljanje njihove službe.

Od duhovniških oseb ne morejo sodne ali druge oblasti zahtevati, da bi dajale podatke o osebah ali stvareh, za katere so mogle izvedeti pod pečatom tajnosti, zvezane z njihovo duhovniško službo; tudi ne morejo biti zaradi tega preganjane.

Nošnja duhovniške ali redovniške obleke s strani svetnih oseb ali s strani duhovnikov ali redovnikov, ki so jim to prepovedale pristojne cerkvene oblasti, je prav tako kazniva kakor protizakonita nošnja vojaške uniforme.

Čl. VIII.

Sveta stolica bo z ozirom na poročta zakonodavstva, ki so ustanovljena z odredbami tega konkordata in ki varujejo pravice in svobodo katoliške Cerkve v kraljevini Jugoslaviji, izdala odredbe, po katerih bo duhovnikom, ki se stalno ali začasno bavijo z dušnim pastirstvom, prepovedano pripadati, dokler traja njihova aktivna služba, političnim strankam in delovati v njihovo korist.

Z obvezo, pod katero so prej omenjeni duhovniki, pa se v ničemer ne omejuje poučevanje, ki ga morajo nuditi glede cerkvenih nauk in načel, bodisi na polju dogmatike, bodisi na polju moralke.

Jugoslovanska vlada bo glede politične delavnosti v strankah istočasno izdala enake odredbe za nekatoški veroizpovedi in obrede.

Čl. IX.

Sveta stolica bo imela nuncija, akreditiranega pri Nj. Vel. kralju Jugoslavije in kralj Jugoslavije bo imel poslanika, akreditiranega pri Sv. stolici.

Čl. X.

Nadškofje in škofje imajo na ozemlju svoje jurisdikcije oblast ustanavljati, izpreminjati, deliti župnije in tudi imenovati, predstavljati župnike in podeljevati cerkvene beneficije in službe po kanonskem pravu.

Škof bo sporočil vladi v vednost, ako bo izvedel kako izpremembo v mejah župnij; prav tako ji bo sporočil tudi imenovanje župnika, ko ga bo izvršil.

Na mesto župnika ali na druga stalna mesta, ki dopuščajo vodstvo dušnega skrbstva na določenem ozemlju, se morejo imenovati samo duhovniki jugoslovanski državljani; ako posebne okoliščine zahtevajo popustitev od tega pravila, se bo škof sporazumel z vlado.

V župnih občinah, ki pripadajo jezikovnim manjšinam, morajo župniki poleg jezika svojih vernikov znati tudi narodni jezik, da bi se ga mogli posluževati v dopisovanju s civilnimi in vojaškimi oblastmi.

Čl. XI.

Ravnanje s katoličani, ki prebivajo v kraljevini Jugoslaviji in ki pripadajo narodnim manjšinam, glede na rabo njihovega maternega jezika pri verskih obredih, v verskem pouku in v cerkvenih združenjih ne bo nič manj ugodno kakor ravnanje, ki ga na ozemlju tiste tuje države, ki odgovarja omenjenim manjšinam, odreja pravni in dejanski položaj državljanov jugoslovanskega porekla in jezika.

Ker je jugoslovanska vlada brez odlašanja sprejela to odredbo, ugodno za nejugoslovanske manjšine, izjavlja Sveta stolica, da se bo v skladu z načeli, ki jih je v vprašanju rabe maternega jezika v dušnem pastirstvu, v verskem pouku in v življenju katoliških organizacij vedno branila, ob priliki sklepanja bodočih konkordatnih pogodb z drugimi državami zavzela, da se v nje vstavi enaka odredba v varstvo pravic jugoslovanskih manjšin.

Čl. XII.

Država priznava verskim redovom in kongregacijam, ki v kraljevini že obstojajo, pravno osebnost in njihovo versko in upravno organizacijo, kakor tudi pravico ustanavljati nove domove, proti obveščanju — iz pozornosti — državnih oblasti. Poleg tega jim

država zagotavlja svobodno izvajanje njihove delavnosti v verskih obredih, v poučevanju, v dušnem pastirstvu, v strežbi bolnikom, v dobrodelnih ustanovah in katoliških organizacijah ali združenjih, kakor tudi z njihovimi hijerarhičnimi predstojniki.

Sveta stolica bo poskrbela, da hiše cerkvenih redov in kongregacij, ki so v Jugoslaviji, ne bodo spadale pod pokrajinske predstojnike, ki so nastanjeni v inozemstvu, razen izjem, ki bi se mogle dopustiti sporazumno z vlado. Pokrajinski predstojniki, prav tako tudi krajevni predstojniki, bodo jugoslovanski državljanji.

Predstojniki, nastanjeni izven ozemlja Jugoslavije, imajo pravico, dasi pripadajo kaki drugi narodnosti, obiskovati svoje domove, ki so v Jugoslaviji.

Novim ustanovam, kakor tudi redovom in kongregacijam, uvedenim iz inozemstva, se bo priznala pravna osebnost po določenih splošnega prava.

Čl. XIII.

Civilna oblastva, ki po svoji pristojnosti vložijo kazensko tožbo proti kakemu duhovniku ali redovniku, bodo o tem obvestila pristojno cerkveno oblastvo in ga seznanila z obtožbo in s postopkom, uporabljenim proti cerkveni osebi, ki je postavljena pred sodišče. Ves čas postopka bodo sodna oblastva skrbela, da se varuje duhovniški značaj obtoženega, razen ako bi ga pristojno cerkveno oblastvo vrnilo v laično stanje.

Ako bo duhovniška oseba, ki opravlja neko javno službo, s strani pristojnega oblastva postavljena pred sodišče zaradi zločina ali prestopka, bo tudi njen cerkveni predstojnik uvedel proti njej odgovarjajoče kanonsko postopanje in jo za vmesni čas suspendiral od njenih funkcij, ako bodo to zahtevale težina primera in odredbe kanonskega prava. Poleg tega bo

cerkveni predstojnik vselej, kadar se bodo zaključki kanonskega postopka krili z zaključki civilnega postopka, odstavil krivca.

Ako bi bilo ponašanje kakega cerkvenega uslužbenca takšno, da bi postalo nevarno za javni red, bodo civilna oblastva sporočila cerkvenemu oblastvu osnove obtožbe in se nanj obrnile, da bi se tak uslužbenec izmenjal.

Kadar se cerkveni predstojnik v tem vprašanju ne zedini s civilnimi oblastvi, se bo primer predložil mešani komisiji, sestavljeni iz zastopnikov pravosodnega ministrstva in zastopnikov episkopata, ki se bo ravnala po pravilniku, izdelanem po medsebojnem sporazumu omenjenega ministrstva in jugoslovanskega episkopata.

Ako gre v prej razmotrivanem primeru za kakega škofa, bo vlada zadevo razčistila neposredno s Sveto stolico.

čl. XIV.

Država priznava pravno osebnost in sposobnost izvrševati vse pravice, ki od tod izvirajo, katoliški Cerkvi in njenim ustanovam, ki po kanonskem pravu uživajo tako osebnost. Omenjene ustanove bodo predstavljali njihovi zakoniti predstojniki.

čl. XV.

Vsa državna oblastva in avtonomne uprave bodo na zahtevo cerkv. oblastev izkazovala svojo upravno pomoč za izvršitev ukazov, odlokov in razzodb, izdanih s strani cerkvenih oblastev v skladu s tem konkordatom in v vseh primerih, v katerih so omenjena državna oblastva in avtonomne uprave dolžne izkazovati tako pomoč katerikoli drugi veroizpovedi.

čl. XVI.

Katoliška Cerkev more po svojih ustanovah (skladno čl. XIV.) svobodno pridobivati in imeti premično in nepremično imovino, namenjeno njenim potrebam in jo upravljati.

Imovina katoliške Cerkve služi edino namenom Cerkve in se ne more pod nobenim izgovorom niti zapleniti niti uporabiti v kak drug namen, razen v primeru razlastitve iz razlogov splošne koristi; v tem primeru bo vlada v nadomestilo dala odškodnino, ki odgovarja vrednosti razlaščene cerkvene imovine.

Imovino izpraznjenih cerkvenih beneficijev bodo upravljale, po določitih kanonskega prava, cerkvene osebe, fizične ali pravne, katerim je začasno zaupana.

Imovina in ustanove katoliške Cerkve ostanejo last omenjene Cerkve tudi takrat, ako bi prebivalstvo, ki mu ta imovina in ustanove služijo, prestopilo v kako drugo vero.

Dohodki, ki jih prejemaajo cerkvene osebe za svoja opravila, so glede zaplembe zaščiteni v isti meri kakor plače in nagrade državnih uradnikov.

čl. XVII.

Cerkev krije svoje materijelne potrebe:

1. z dohodki njene lastne premične in nepremične imovine, ustanov, volil itd.;

2. s cerkvenimi taksami in pristojbinami;

3. z vplačili, ki jih more pristojno cerkveno oblastvo porazdeliti na cerkvene beneficije, za splošne namene in v korist škofij;

4. s prostovoljnimi darovi zasebnih ali pravnih oseb, občin itd.;

5. s stalnimi državnimi podporami, kakor je določeno v čl. XVIII.;

6. z dokladami ali dopolnilnimi taksami v korist Cerkve v sorazmerju in na način, ki je priznan ostalim veroizpovedim, ako škofje spoznajo, da je primerno, da se tega poslužijo.

Čl. XVIII.

Vlada zagotavlja katoliški Cerkvi v Jugoslaviji gospodarsko pomoč, ki ne sme biti sorazmerno manjša od pomoči, ki jo odobrava ostalim veroizpovedim, ki so dovoljene ali priznane v kraljevini. Po tem načelu enakosti in za zadovoljitev dejansko dokazanih potreb katol. Cerkve bo vlada dajala katoliški Cerkvi letno podporo, ki odgovarja številu njenih vernikov, v sorazmerju, v kakršnem to dela za vsako drugo veroizpoved.

Zaradi ugotovitve zneska te podpore se je treba ozirati na vsote, ki so jih iz kateregakoli državnega fonda prejele ostale veroizpovedi, njihove ustanove ali uslužbenci.

Katoliška Cerkev ima prav tako svoj določeni delež na izrednih podporah, ki bodo morda odobrene katerikoli drugi veroizpovedi, vsaki ustanovi ali vsakemu od uslužbencev.

Po istem načelu se bodo ravnala tudi avtonomna telesa vselej, kadar bodo dajala redne ali izredne podpore v verske namene.

S to letno podporo bo upravljala Cerkev sama s pomočjo posebnega urada, ki ga bo v ta namen ustanovil episkopat v sporazumu s kraljevskim pravosodnim ministrstvom. Omenjena uprava bo podvržena visokemu nadzorstvu države.

Proračun te uprave bo za vsako leto izdelal svet petih članov, imenovanih s strani episkopata vsake od petih cerkvenih pokrajin kraljevine. V ta namen se nadškof barski pridruži škofom cerkvene pokrajine belgrajske.

Postopek omenjenega sveta bo izdelal svet sam, odobril pa ga bo jugoslovanski episkopat in kraljevsko pravosodno ministrstvo v letu po ratificiranju tega konkordata.

Izplačilo stalne letne podpore katoliški Cerkvi Jugoslavije bo predvideno v finančnem zakonu za leto, ki pride neposredno po končni organizaciji prej omenjenega urada in sveta. Ta podpora se bo izplačevala Cerkvi na isti način in po istih oblikah, kakor ostalim veroizpovedim, ki so dovoljene ali priznane v kraljevini.

Od tega trenutka bodo uprave, ustanove in osebe, ki so bile do tedaj odvisne od državnega proračuna, prešle za bodoče na cerkveni proračun.

Radi cerkvenih uslužbencev, ki pridejo na breme cerkvenega proračuna, bo država prav tako odškodovala Cerkev za njen delež na vsotah, namenjenih pokojninskemu skladu in ta delež bo odgovarjal dolžini službe, ki so jo ti uslužbenci opravljali, preden so prešli na breme cerkv. proračuna.

Čl. XIX.

Zgradbe, namenjene bogoslužju in učnim in dobrodelnim ustanovam, ustanove, ki služijo potrebam Cerkve, hiše namenjene škofom, župnikom in redovniškim družinam, zgodovinski spomeniki verskega značaja, dvorišča in neposredno pripadajoče zgradbe vseh prej omenjenih ustanov, ki se ne morejo uporabiti za druge namene, so osvobojene javnih dajatev.

Uradno dopisovanje in vrednostna pisma vseh cerkvenih oblastev in ustanov so osvobojena poštnine in brzojavnih taks.

Čl. XX.

Imovina „Verskega zaklada“ pripada katoliški Cerkvi, služi izključno njenim namenom in jo upravljajo odnosni ordinariji. Dotični škof bo s sodelova-

njem pristojnega državnega oblastva po določilih splošnega prava ugotovil stanje te imovine.

V kolikor gre za zgradbe in druge objekte, ki se bodo tudi v bodoče dajali v najem, imajo država in javna telesa pod enakimi pogoji (*caeteris paribus*) prvenstvo pred ostalimi najemniki.

Mešana paritetna komisija, ki govori o njej čl. XXXVI konkordata, bo odločevala o morebitnih nesoglasnostih v tej stvari in bo določila tudi način prehoda te imovine pod upravo cerkve.

Čl. XXI.

Vsi javni patronati države in teles, ki spadajo pod njo, kakor tudi zasebni patronati, vezani na posest državnih nepremičnin, se morajo ukiniti. Ta odredba stopi v veljavo, kakor hitro se ordinariji sporazumeje z ministrstvom, v čigar pristojnost spada predmet, ki ga bremeni patronat.

Ako so patroni avtonomne uprave in zasebne osebe, se morejo s pooblaščenjem pristojnih civilnih in cerkvenih oblastev osvoboditi svojih obveznosti enkrat za vselej, obenem pa se odpovedo pravicam, ki jih je dajal patronat.

Mešana komisija do določila odškodnino, ki jo bodo omenjeni patroni izplačali cerkvenim telesom, za katerih vzdrževanje so oni kot patroni skrbeli, v celoti ali deloma.

Čl. XXII.

Jugoslovanska vlada bo dala cerkvenim ustanovam za zemljišča, izgubljena vsled agrarne reforme, pravično odškodnino, ki jim bo hkrati z viri, predvidenimi v čl. XVII., omogočala primerno vzdrževanje (*congrua sustentatio*). Zemljišča, ki so ostala v cerkveni posesti, so ji zagotovljena in brez predhodnega sporazuma s pristojno cerkveno oblastjo ne morejo

več zapasti kesnejšim razlastitvam vsled novih agrarnih zakonov.

V nekdanji pokrajini Dalmaciji bodo cerkveni uslužbenci in ustanove dobili za neizplačane dohodke odškodnino, ne manjšo od tiste, ki jo bodo dobili zasebni lastniki. Ugodnosti, ki so tukaj že priznane, ostanejo v veljavi.

Sklenjen je sporazum, da se v vseh primerih cerkvenim telesom vrnejo hiše in prostori, namenjeni pouku, kakor tudi majhna zemljišča, namenjena osebju, dodanemu v službo cerkvam, redovniške hiše in zemljišča, ki jim pripadajo in ki nimajo nobene zveze z agrarno reformo, pa so bila po vojni na kakršenkoli način odvzeta.

V primerih, kjer bi bilo to lastništvo sporno, ali pa v primeru, kjer bi bila vrnitev posebno težavna, bo o vprašanih razpravljala in jih uredila paritetna mešana komisija zastopnikov Cerkve in države, o kateri govori čl. XXXVI.

čl. XXIII.

Vprašanje morebitne ukinitve obveznih cerkvenih dajatev in odgovarjajočega povračila se bo rešilo po medsebojnem sporazumu obeh visokih strank pogodbenic.

čl. XXIV.

Za vzgojo mladeničev za duhovski poklic morejo pristojna cerkvena oblastva ustanavljati semenišča. Semenišča, ki že obstojajo ali ki bodo ustanovljena, so izključno odvisna samo od Cerkve, ki jih bo upravljala po kanonskem pravu in ki jim bo postavljala predstojnike in profesorje.

Da bodo mogle semeniške gimnazije uživati iste pravice kot javne šole, morajo izpolnjevati pogoje, predpisane za državne gimnazije.

V vseh zavodih, ki so namenjeni vzgoji duhovništva, bodisi svetnega bodisi redovnega, bo učni jezik jugoslovanski, razen za skolastično filozofijo in za bogoslovne predmete, ki se poučujejo v latinščini.

Čl. XXV.

Vlada bo še na dalje vzdrževala bogoslovne fakultete.

Profesorje teh bogoslovnih fakultet nastavlja država po zakonu o univerzah izmed kandidatov, ki morajo imeti izpričevalo o sposobnosti za pouk, h kateremu so poklicani. Izpričevalo o sposobnosti jim daje pristojno cerkveno oblastvo po konstituciji „Deus scientiarum Dominus“, ki je sedaj temelj cerkvenih predpisov glede bogoslovnih fakultet.

Odtegnitev škofijskega odobrenja profesorjem bogoslovnih fakultet ima za posledico izgubo njihove pravice do poučevanja. Ordinarij bo v sporazumu z vlado pravočasno poskrbel za zameno odstranjenega profesorja.

Vlada poleg tega priznava, ne da bi bili potrebni nadomestni izpiti, veljavnost stopnje, ki si jo jugoslovanski državljani pridobe na rimskih papežkih univerzah in stopnje teh univerz bodo imele iste pravice kakor stopnje jugoslovanskih bogoslovnih fakultet.

Učni načrt na teh bogoslovnih fakultetah bo v skladu s splošnimi predpisi Svete stolice v tej zadevi.

Čl. XXVI.

V ljudskih, meščanskih, strokovnih in srednjih šolah, javnih in zasebnih, je za katoliško mladino verouk obvezen učni predmet pod nadzorstvom pristojnega cerkvenega oblastva.

Škof ali njegov odposlanec ima pravico nadzirati šole, kolikor se tiče verskega pouka.

Načrt verskega pouka mora biti odobren s strani pristojnega verskega oblastva. Šolski učbeniki, ki se na to nanašajo, ne morejo biti dopuščeni v poučevanju brez odobrenja istega verskega oblastva.

Verskega pouka ne bo manj kot dve uri na teden.

Vlada bo izpopolnjevala izpraznjena mesta stalnih katehetov.

Pristojni minister bo imenoval na javnih šolah stalne katehete, ki morajo biti jugoslovanski državljanji, na predlog škofa. Ti katehetje se ne bodo premeščali iz škofije v škofijo brez sporazuma obeh krajevnih ordinarijev.

V šolah, kjer ni predvideno mesto stalnega kateheta, bo opravljala verski pouk župnijska duhovščina ali pa laični učitelji, potrjeni s strani ordinarija, kot nagradni katehetje.

Katehet, ki mu pristojni škof odvzame pooblaščenje (kanonično misijo), mora takoj prenehati s poučevanjem. Škof pa bo brez odlašanja obvestil pristojno šolsko oblastvo o podvzetem koraku, da se sporazumno zamenja odstavljeni katehet.

Kadar šolsko oblastvo spozna, da je iz razlogov javnega reda ali iz drugih resnih razlogov potrebno zamenjati kakega kateheta, se bo obrnilo na pristojnega škofa, da se primer sporazumno preišče.

Izpiti stalnih katehetov o sposobnosti za poučevanje se opravljajo za vse, kar se nanaša na svetno snov, pred državno komisijo, ki je skupna za vse ostale učitelje in profesorje, za to pa, kar se nanaša na bogoslovne znanosti, pred cerkveno komisijo, ki jo imenuje episkopat. Vse cerkvene komisije bodo poslovale v krajih, kjer že obstojajo take državne komisije.

Stalni katehetje imajo v učiteljskem zboru iste pravice in dohodke kot ostali učitelji in profesorji.

Bogoslovne študije, dovršene po položenem zrelostnem izpitu na kaki javni srednji šoli ali na zasebni šoli, ki uživa iste pravice kakor javne šole iste

vrste, dajo katehetom pravico, da so glede svoje plače izenačeni z učitelji in profesorji, ki so dovršili svoje študije na kaki javni univerzi.

Vprašanje plač in, v danem primeru, vprašanje povrnitve selitvenih stroškov nagradnih katehetov se prepušča posebnemu sporazumu med vlado in episkopatom.

Čl. XXVII.

Tako pouk v javnih šolah kakor tudi ponašanje učiteljev mora spoštovati iskreno versko in moralno vzgojo učencev-katoličanov.

Učencem-katoličanom javnih šol učitelji ali druga oblastva ne smejo nalagati ali jih pozivati, da bi pristvovali dejanjem kakega nekatoliškega obreda.

Šolski načrti bodo tako urejeni, da učencev-katoličanov ne bodo ovirali pri izvrševanju njihovih verskih dolžnosti.

Obvezno izvrševanje verskih dolžnosti bo za vse šole kraljevine predpisal episkopat v sporazumu s pristojnim ministrstvom.

Šolski učbeniki ne smejo vsebovati ničesar, kar bi nasprotovalo verskim načelom in čuvstvom učencev katoličanov.

V šolah, v katere hodijo izključno ali v veliki večini učenci-katoličani, bodo v mejah možnosti tudi učitelji katoličani, zlasti za predmete, ki posegajo v versko usmerjevanje učencev; v drugih pa se bo to, vedno v mejah možnosti, tako uredilo, da bo število učiteljev-katoličanov odgovarjalo številu učencev te vere.

Čl. XXVIII.

Vlada bo spoštovala konfesionalni značaj in zakoniti obstoj šol, ki že obstojajo pod vodstvom in upravo škofov ali predstojnikov verskih redov in kongregacij in bo dopuščala ustanavljanje drugih po-

dobnih šol, v katerih bo pouk v jugoslovanskem jeziku.

Te šole uživajo, kadar izpolnjujejo pogoje, predpisane za podobne državne šole, vedno enake pravice z javnimi šolami. Zrelostni izpiti se opravljajo, kakor doslej, ob sodelovanju zastopnikov državnih šolskih oblastev.

Oblastva, predpostavljena tem šolam, kakor tudi učitelji, ki so v njih zaposleni, so dolžni v učencih gojiti zavest dolžnosti do domovine, države in družbe, po načelih krščanske vere in moralnega zakona.

Čl. XXIX.

Država priznava katoliški Cerkvi pravico, da skrbi za versko pomoč svojih vernikov v bolnišnicah, sirotišnicah, zavetiščih, okrevališčih, kazenskih in drugih podobnih zavodih. Pristojno oblastvo bo po predhodnem sporazumu s škofom diecezanom v vseh omenjenih ustanovah, ako pripadajo državi ali telesom, ki so odvisna od države, imenovalo duhovnike, ki bodo tu opravljali svojo službo. Ti duhovniki bodo dobivali nagrado od države ali od teles, katerim ustanove pripadajo.

Čl. XXX.

Vojaška služba bo za duhovniške kandidate, ki so dovršili svoje študije na kaki javni fakulteti, bogoslovnem seminarju ali drugi enako vredni šoli, omejena na dobo 6 mesecev in bodo dodeljeni bolničarjem.

Ako v štirih letih po dovršitvi študij ali v dveh letih po odslužitvi vojaškega šestmesečnega roka, o katerem govori prejšnji odstavek, ne bodo posvečeni v duhovnike, so dolžni doslužiti svoj vojaški rok v vrsti vojske, ki se jim odredi.

Ostali duhovniški kandidati, tako iz svetnega kakor iz redovnega duhovništva, ki so poklicani k re-

grutovanju pred dovršitvijo svojih študij, morejo na prošnjo odložiti svojo vojaško službo do konca svojih študij, toda ne preko 27. leta starosti.

Posvečeni duhovniki in redovniki z obljubami so osvobojeni vsake vojaške službe, razen v primeru splošne mobilizacije. V tem primeru bodo, čeprav v sestavu oborožene sile, opravljali duhovniško službo v korist vojakov katoličanov, v podrejenosti vojaškemu ordinariju (kakor je rečeno v členu XXXI-em) ali pa bodo uporabljeni za posle, ki so v skladu z njihovim poklicem.

Čl. XXXI.

Sveta stolica bo, da bi poskrbela za versko pomoč katoliškim vojaškim osebam, v sporazumu z jugoslovansko vlado imenovala vojaškega ordinarija, kateremu bodo v opravljanju svoje službe podrejeni vojaški duhovniki.

Cerkveno imenovanje vojaškega ordinarija bo Sveta stolica izvedla potem ko bo stopila v zvezo z jugoslovansko vlado, da se v sporazumu s to vlado določi primerna oseba.

Tudi bo vsak izmed škofov diecezanov predložil Sveti stolici, podobno odredbam čl. III. stavek 2., kandidatno listo, ki za Sveto stolico ni obvezna.

Cerkveno imenovanje vojaških duhovnikov bo opravljal vojaški ordinarij po predhodnem sporazumu z ministrom za vojsko in mornarico.

Napredovanje vojaškega ordinarija in vojaških duhovnikov kot uradnikov bo izvajala vlada po določilih državnih zakonov.

Vojaški ordinarij more imenovati samo tiste duhovniške osebe, ki dobe od svojega škofa diecezana dovoljenje, da prevzamejo na se dušno pastirsko dolžnost v vojski, in potrebno potrdilo o sposobnosti.

Vojaškega ordinarija, prav tako tudi vojaške duhovnike, bo plačevala država.

Število teh vojaških duhovnikov bo odgovarjalo številu vojakov-katoličanov po sorazmerju, sprejetem za uslužbenca vsake druge veroizpovedi. Ako bi kljub temu število vojaških duhovnikov še ne bilo zadostno za duhovno pomoč vojski, se vlada ne bo upirala, da se ta primanjkljaj dopolni z drugimi duhovniki, potrjenimi od vojaškega ordinarija. Za pokrajine, kjer ni katoliških župnij in duhovnikov, kjer pa je znatno število vojakov-katoličanov, se bodo imenovali stalni vojaški duhovniki.

Sveta stolica bo objavila statut, ki vsebuje točna določila za katoliško duhovno pomoč v vojski in morarici kakor tudi o disciplini vojaških duhovnikov.

Nagradni ali pomožni vojaški duhovniki bodo tudi prejeli odškodnino za posle, ki so jih opravili v korist vojakov-katoličanov.

Čl. XXXII.

Poroka, opravljena v katoliški cerkvi po odredbah kanonskega prava, bo imela sama po sebi, tudi v primeru mešane vere, civilne učinke.

Pravde radi ničnosti zakona ter pravde, ki se tičejo sklenjenega, pa še ne izvršenega zakona, če je bil ta sklenjen v katoliški cerkvi, spadajo v pristojnost cerkvenih sodišč.

Sveta stolica pristaja na to, da se vse pravde, pri katerih ne gre za zakonsko vez, razpravljajo pred civilnimi sodišči.

Civilne oblasti bodo v primerih mešanih zakonov na zahtevo prizadete katoliške stranke, ako je drugi soprog dal jamstvo, delale na to, da bodo vsi sinovi in hčere brez izjeme vzgojeni v katoliški veri.

Čl. XXXIII.

Jugoslovanska vlada priznava katoliški Cerkvi polno pravico, da ustanavlja združenja katoliške akcije in da jih vodi, združenja, ki sebi stavljajo nalogo,

da izven in iznad vsake strankarske politike pospešujejo napredek verskega in moralnega življenja v neposredni odvisnosti in pod odgovornostjo katoliške hijerarhije.

Zabavne igre in leposlovne in pevske prireditve niso v nasprotju z odredbami prejšnjega stavka.

V ta združenja se smejo vpisovati učenci javnih šol. Dijaški odseki teh združenj morejo obstojati in delovati izven javnih šol.

Čl. XXXIV.

Vlada bo skrbela, da se bo v državnih združenjih za telesno vzgojo spoštovala vera njihovih članov-katoličanov, njena načela in ustanove. Moralna in kulturna vzgoja ne sme nikdar, kadar je del namenov državnih združenj za telesno vzgojo, nasprotovati katoliškemu nauku.

Duhovniki bodo tudi v teh združenjih mogli opravljati svoje versko poslanstvo v korist katoličanov, članov teh združenj. V ta namen morajo imeti dovoljenje svojega pristojnega škofa in pristanek krajevne uprave združenja.

Proti odlokom krajevnih uprav se more vložiti priziv na višjo upravo združenja.

Čl. XXXV.

Sklenjen je sporazum, da se z uveljavljenjem tega konkordata ukinejo zakoni, uredbe in pravilniki, ki so sedaj v kraljevini v veljavi, v kolikor nasprotujejo odredbam, ki so obsežene v tem konkordatu.

Čl. XXXVI.

Dva meseca po ratificiranju tega konkordata se bo sestavila posebna paritetna komisija za reševanje vprašanj, ki bi se mogla pojaviti iz uporabe členov XX., XXI. in XXII.

Čl. XXXVII.

Vsa ostala vprašanja, ki se nanašajo na cerkvene osebe in stvari kot take in o katerih v predhodnih členih ni govora, se bodo reševala po veljavnem kanonskem pravu.

Ako bi se v bodoče pojavile kake težave glede tolmačenja predhodnih členov, ali ako bi bil potreben pravilnik za rešitev vprašanj, ki se nanašajo na cerkvene osebe ali predmete, ki v tem konkordatu niso obdelana, pa se tičejo tudi države, se bosta Sveta Stolica in jugoslovanska vlada lotili prijateljsko sporazumnega reševanja teh vprašanj.

Čl. XXXVIII.

Izmenjava ratifikacijskih listin se bo izvedla čimprej bo mogoče v Rimu in konkordat sam bo stopil v veljavo na dan te izmenjave.

V potrdilo tega so zgoraj omenjeni pooblaščenca podpisali ta konkordat.

E. Card. Pacelli, s. r.

Dr. Ljudevit Auer, s. r.

Zaključni protokol.

Ob podpisovanju konkordata je odposlanec Nj. Vel. kralja Jugoslavije, pravilno pooblaščen, dal sledečo izjavo, ki je sestavni del tega konkordata:

Apostolski nuncij pri Nj. Vel. kralju Jugoslavije je doyen diplomatskega zbora, ki je tu akreditiran.

V Vatikanu, 25. julija 1935.

Dr. Ljudevit Auer, s. r.

Priloga.

Sveta stolica potrjuje starodavno navado, da se pri latinski maši berilo in evangelij pojeta v narodnem slovanskem jeziku in vztraja pri dovoljenjih, danih glede rabe obrednika v narodnem jeziku s tem, da ostane raba latinskega jezika nedotaknjena za neslovanske župnije in za neslovanske skupine župnij s slovansko večino, v soglasju z odloki Svete Stolice v tej zadevi.

Potrjuje rabo staroslovanskega jezika (glagoljice) pri Sveti liturgiji v obsegu in obliki, ki sta jo priznala papeža svetega spomina Leon XIII. in Pij X.

Glede razširjenja rabe glagoljice Sveta Stolica ne nasprotuje, da morejo škofje po svoji vesti in modrosti v župnijah slovanskega jezika dovoljevati rabo staroslovanskega jezika pri sveti maši tam, kjer bi to bilo po enodušni želji vernikov. Škofje bodo vsakokrat obvestili Sveto stolico.

Nezavisno od tega pa se v cerkvah kraljevine Jugoslavije dovoljuje petje maše v glagoljici na praznik svetega Cirila in Metoda, tudi če se preloži na naslednjo nedeljo, pod pogojem, da duhovnik, ki opravlja mašo, in pevci ta jezik zadosti poznajo.

V Vatikanu, 25. julija 1935.

E. Card. Pacelli, s. r.

Zakonski predlog

o konkordatu

med Sv.stolico in kraljevino Jugoslavijo,
podpisanem v Vatikanu dne 25. julija 1935,

ki se glasi:

§ 1.

Odobri se in dobi zakonsko moč konkordat med Sv.stolico in kraljevino Jugoslavijo, podpisan v Vatikanu 25. julija 1935, in ki je (priložen) v prevodu in v izvorniku.

§ 2.

Ta zakon stopi v veljavo, ko ga kralj podpiše in ko bo razglašen v Službenih Novinah, obvezno moč pa dobi po predhodni izmenjavi ratifikacijskih listin.

§ 3.

Na podlagi določil čl. 11. ustave o enakopravnosti veroizpovedi se pooblašča ministrski svet, da sme na predlog pravosodnega ministra z uredbo z zakonsko močjo priznati drugim priznanim veroizpovedim iste pravice in ugodnosti, kakor jih dobi s tem konkordatom rimsko-katoliška cerkev.

III.

Pravno-strokovne opazke na očitke proti konkordatu.

„Primedbe“ k čl. 1. grajajo besedilo: „Katoličkoj cerkvi priznaje se, u svakom od njenih obreda, puno pravo, da slobodno i javno vrši svoju misiju u Kraljevini Jugoslaviji“ kot kršitev načela ravnopravnosti, ker se izraza „misija“ drugi konkordati ne poslužujejo in se ga lahko tolmači kot dovoljenje „misijskega delovanja“ med nekatoliškimi prebivalci Jugoslavije.

Očitek je neosnovan. „Missio“ odgovarja našemu izrazu „poslanstvo“. Izvajanje njenega poslanstva pa je kat. cerkvi zajamčeno že po ustavi. Naša država je sprejela cerkveno-politični sistem paritete (čl. 11. ustave). Ravnopravnost vseh priznanih ver vsebuje pravico do javnega bogoslužja in do svobodnega širjenja verskega nauka z dopustnimi sredstvi (v besedi in tisku) na vsem državnem teritoriju. Kar je priznано kat. cerkvi v čl. 1, to ji je garantirano že po ustavi. Iz povojnega konkordatnega prava je razvidno, da polaga Sv. stolica važnost na to, da se zajamčijo katoliški cerkvi njene pravice tudi pogodbeno. Konkordat s Poljsko gre n. pr. v priznanju pravic kat. cerkvi mnogo dalje kakor čl. 1 našega konkordata.¹

¹ L'Église Catholique, sans distinction de Rites, jouira dans la République de Pologne d'une pleine liberté. L'État garantit à l'Église le libre exercice de Son pouvoir spirituel et de Sa juridiction ecclésiastique, de même que la libre administration et gestion de Ses affaires et de Ses biens, conformément aux Lois divines et au Droit Canon. (Katoliška cerkev brez razlike obredov bo uživala v republiki

Vprašanje, ali je konkordat paritetni državi potreben (M. Ilić), je politično, ne strokovno-pravno. Ako ne bi bilo konkordata, bi morala država sama prej ali slej s svojo zakonodajo izvršiti razmejitve med lastno in cerkveno interesno sfero. Države, ki se odločijo za konkordat, pač s tem posredno priznajo, da pogodbeno razmejitve interesnih sfer svrhi, ki jo s svojo politiko zasledujejo, bolje odgovarja, kakor enostransko od države same izvršena. S stališča pravne teorije ni spora o tem, da je s cerkvenopolitičnim sistemom paritete zajamčena priznanim verskim družbam avtonomija na polju notranjih verskih poslov. Ker pa obsega notranjih verskih poslov ni mogoče točno začrtati, je treba glede zadev, kjer se interesi države in cerkve stekajo, posebnih odredb.

Take odredbe, dogovorno sklenjene, vsebuje konkordat.

Tudi zakon o Srbski pravoslavni cerkvi je bil izdan po dogovoru in v sporazumu z ujenim najvišjim predstavništvom, namreč s Sv. arhijerejskim saborom. Štvarno predstavlja tudi ta zakon sporazumno določitev obsega od države tej cerkvi priznane avtonomije in bi se po veljavni teoriji o bistvu konkordatov smel istotako nazivati s tem imenom. Razlika je samo formalna in obstoji v tem, da dvojna razglasitev za veljavnost ni potrebna, dočim se konkordati razglashajo s strani držav po ratifikaciji kot državni zakoni, s strani Sv. stolice pa kot cerkvenopravni predpisi v njenem službenem organu Acta Apostolicae Sedis. Trditev M. Ilića, da je ravnopravnost napram drugim konfesijam kršena že s samim dejstvom,

---

Poljski popolno svobodo. Država jamči cerkvi svobodno izvrševanje njene duhovne oblasti in cerkvene jurisdikcije kakor tudi svobodno upravljanje in vodstvo njenih zadev in njene imovine, skladno z božjimi postavami in s kanonskim pravom). Prim. Perugini A., *Concordata vigentia*, Romae 1934, p. 33.

da je bil konkordat sklenjen, pravno ni utemeljen a.

Pravoslavni krogi ali hote ali nehote ne upoštevajo dejstva, da je vrhovni organ vseh katolikov na svetu, tudi onih v Jugoslaviji Sv. stolica v Rimu in da je samo ona pristojna za sporazumno ureditev mej, v katerih bodo jugoslovanski katoličani avtonomno upravljali svoje verske zadeve, kar je vzrok za nepravilno presojanje številnih določb v konkordatu.

V čl. 3 priznava Sv. stolica Jugoslovanski vladi takozvani privilegium praenotificationis officiosae pred definitivnim imenovanjem nadškofov in škofov. Prvi zgodovinski primer podelitve tega privilegija nudi konkordat z dne 18. avgusta 1886 sklenjen med Sv. stolico in bivšo Črno goro glede imenovanja Barskega nadškofa. „Primedbe“ smatrajo, da je s tem členom kršeno načelo ravnopravnosti radi tega, ker je eventualni prigovor jugoslovanske vlade proti nameravanemu imenovanju vezan na rok 30 dni in ker Srbski pravoslavni cerkvi ni priznana enaka pravica.

Po kanonskem pravu katol. cerkve postavlja vse nadškofe in škofe, kolikor ni priznana volilna pravica kapitljem, Sv. stolica po svobodni izbiri. V Srbski pravoslavni cerkvi voli škofe na u p r a z n j e n e eparparhije Sv. arhijerski sabor, postavlja pa jih na njih mesta kralj.

Ob upoštevanju ustavnih predpisov poedinih cerkva bi mogli govoriti o kršitvi ravnopravnosti samo tedaj, če bi bila kršena ustava Srbske pr. cerkve, kar pa „primedbe“ same ne trdijo. Upoštevanje ustavnih pravic vsake cerkve ne more biti nikdar kršitev ravnopravnosti, ker je ravnopravnost nujno samo relativna in se absolutna pariteta niti ostvariti ne da. Rok 30 dni hoče očitvidno preprečiti predolgo zavlačevanje imenovanja v kvar dušnemu pastirstvu. Določba ni p o s e b n o s t jugoslovanskega konkordata, ampak je

pravica do prigovora terminirana n. pr. tudi v avstrijskem konkordatu (čl. 4)² na 15 dni in v nemškem (dodatni protokol k čl. 14 štev. 2)³ na 20 dni. Vrh tega pozna državno cerkveno pravo, veljavno še danes v Sloveniji in Dalmaciji izza dobe pred prevratom, terminiranost prigovora državne oblasti proti nameranemu imenovanju nižjih cerkvenih organov, ki je določena enako kakor v konkordatu glede imenovanja škofov na 30 dni. Ako v tem roku prigovor ni podan, sme pristojni kolator postavitev svobodno izvršiti (§ 6 zak. o zunanjih razmerah kat. cerkve z dne 7. maja 1874, d. z. štev. 50).

Čl. 6. konkordata priznava, da so ordinariji v cerkvenih poslih neposredno in izključno Sv. stolici pod-

---

² Avstrijski konkordat čl. 4 § 2:

Bevor an die Ernennung eines residierenden Erzbischofs, eines residierenden Bischofs oder eines Koadjutors mit dem Rechte der Nachfolge wie auch des Praelaten Nullius geschritten wird, wird der Hl. Stuhl den Namen des in Aussicht Genommenen oder des Erwählten der oesterreichischen Bundesregierung mittheilen, um zu erfahren, ob sie Gründe allgemein politischer Natur gegen die Ernennung geltend zu machen hat.

Das bezüglichliche Verfahren wird ein streng vertrauliches sein, so dass bis zur Ernennung die gewählte Person geheim gehalten wird.

Wenn vom Zeitpunkt der oberwähnten Mitteilung an 15 Tage ohne Erteilung einer Antwort verfließen, wird das Stillschweigen in dem Sinne ausgelegt werden, dass die Regierung kein Bedenken zu erheben hat u. der Hl. Stuhl die Ernennung ohne weiteres veröffentlichen kann. Perugini, l. c. str. 270.

³ Dodatni protokol k nemškemu konkordatu k čl. 14:

Es besteht Einverständnis darüber, daß, sofern Bedenken allgemein politischer Natur bestehen, solche in kürzester Frist vorgebracht werden. Liegt nach Ablauf von 20 Tagen eine derartige Erklärung nicht vor, so wird der Hl. Stuhl berechtigt sein, anzunehmen, dass Bedenken gegen den Kandidaten nicht bestehen. —

Ein staatliches Vetorecht soll nicht begründet werden. Perugini, l. c. str. 257.

rejeni in da imajo oni, duhovništvo in verniki polno svobodo neposrednega občevanja z njo.

V tem vidijo „primedbe“ zopet kršenje načela paritete, ker ima po obstoječih državnih predpisih v Srbski pravoslavni cerkvi samo njen vrhovni poglavar pravico do občevanja z ostalimi cerkvami in ker pridržuje čl. 11 ustave ureditev načina občevanja z inozemskimi verskimi poglavarji posebnemu zakonu.

Primeri je zgrešena. Pravoslavni verniki in svečeniki imajo svojo vrhovno versko predstavništvo v državi, dočim je papež v Rimu ustavni poglavar katolikov vsega sveta. V katoliški cerkvi velja ustavno načelo, da se sme vsak vernik svobodno v svojih zadevah obračati na papeža v Rim, kakor so se že v starem rimskem imperiju smeli obračati rimski državljani neposredno na imperatorja.

Prvi odstavek čl. 6 pomeni vsebinsko samo zagotovilo države, da ne bo izvajala nad cerkvenimi posli s svoje strani nikake kontrole, da ne bo uvedla za odloke cerkvenih oblastev svojega „placeta“ in da priznava kot vrhovni organ v cerkvenih poslih Sv. stolico, kar se pa vseskozi sklada z načelom paritete priznanih ver in svobodnega udejstvovanja verskih organov v odmerjenem okviru verske samouprave.

Čl. 11 odst. 5 ustave do danes ni izveden, zato je očitek protiustavnosti čl. 6 konkordata neutemeljen. Vsled konkordata bo potreba, donesti tak poseben zakon, odpadla, ker bi bil itak samo „privilegium odiosum“ za katoliško cerkev in spričo današnjih možnosti neposrednega občevanja več kot problematične vrednosti.

Čl. 7 drugi odstavek obljublja kat. svečenikom pri izvrševanju njihove svečeniške službe enako zaščito kakor državnim uradnikom. Po § 302 kaz. zak. uživajo isto zaščito predstavniki vseh priznanih ver. Določba se sama sklicuje na „obče pravo“, kar pač pomeni veljavne državne predpise.

Kolikor so imele pogodbene stranke še podrobnejše določbe v mislih, bi morale biti te donešene v posebnem zakonu o izvajanju konkordata. Načelna obljuba, čeprav dana v meddržavni pogodbi, praktično ne pomeni dosti. Ako pa bo donešen v zaščito verskih predstavnikov poseben zakon, sigurno ne bo omejen na katoliško duhovništvo ampak bo veljal za organe vseh priznanih ver, kar sledi jasno iz § 3 zakonskega predloga na odobritev konkordata. Načelno velja isto glede zaščite duhovniškega in redovniškega kroja, ki je enako kakor v jugoslovanskem garantirana tudi v nemškem (čl. 10)⁴ in italijanskem konkordatu (čl. 29 lit i.)⁵

„Primedbe“ pripisujejo grajanim določbam čl. 7 globlji pomen kot jim stvarno gre; izvedba tega člena bo nujno imela za posledico, da bo država dala organom vseh priznanih ver enake privilegije kakor jih vsebuje omenjeni člen za katoliško duhovništvo.

⁴ Člen 10. nemškega konkordata:

Der Gebrauch geistlicher Kleider oder des Ordensgewandes durch Laien, oder durch Geistliche oder Ordenspersonen, denen dieser Gebrauch durch die zuständige Kirchenbehörde durch endgültige, der Staatsbehörde amtlich bekanntgegebene Anordnung rechtskräftig verboten worden ist, unterliegt staatlicherseits den gleichen Strafen wie der Missbrauch der militärischen Uniform. Perugini, l. c. str. 237.

⁵ Italijanski konkordat čl. 29 lit i):

L'uso dell' abito ecclesiastico o religioso da parte di secolari o da parte di ecclesiastici o di religiosi, ai quali sia stato interdetto con provvedimento definitivo della competente autorità ecclesiastica, che dovrà a questo fine essere ufficialmente comunicato al Governo italiano, e vietato e punito colle stesse sanzioni e pene, colle quali è vietato e punito l'uso abusivo della divisa militare. (Raba duhovniškega ali redovniškega kroja po svetnih osebah ali po duhovnikih ali redovnikih, ki jim je to rabo pristojno cerkveno oblastvo z dokončno, tudi državnemu oblastvu sporočeno odredbo pravomočno prepovedalo, je zabranjena in kazniva z enakimi kaznimi, kakor zloraba vojaškega kroja.) Perugini, l. c. str. 132.

Vsebina čl. 8 je političnega, ne pravnega značaja. Da katoliški dušnopastirski kler ne bo smel biti organiziran v političnih strankah, je koncepcija Sv. stolice napram državi, ne obratno. Ni uvideti, zakaj bi omejitev političnega udejstvovanja katoliškega kuratnega klera pomenila kršitev ustave; moglo bi se govoriti k večjemu o kršitvi političnih pravic katoliških dušebrižnikov. Nikomur ne bi padlo na um, govoriti o kršenju ustave, ako bi država svojim uradnikom prepovedala članstvo v političnih strankah.

Podrobnejše predpise o depolitizaciji katoliških dušebrižnikov bo izdala Sv. stolica kot kompetentna vrhovna čuvarica kat. verskih interesov. Ravnopravnost z drugimi priznanimi verami pa zahteva, da veljajo iste politične omejitve, kakor bodo izdane za katoliški kler, tudi za vse ostale dušebrižnike. Dolžnost, da izvede po obsegu enako depolitizacijo pri nekataloških dušebrižnikih, je prevzela država na sebe in je s tem samo varovala načelo paritete, ne pa ga kršila. Odprto ostane vprašanje, v kaki obliki bodo te odredbe izdane in ali bo država poprej iskala pristank vrhovnih verskih predstavništva. Gotovo se odredbe Sv. stolice ne bodo dale, kakor se izražajo „primedbe“, kratkomalo na druge veroizpovedi „protigniti“.

Tolmačenje tega člena, kakor ga daje dr. Ribar, je ali zlohотно ali naivno, ker o izvrševanju volilne pravice v njem sploh ni govora in ker glasovanje ni vezano na pripadnost h kaki politični stranki.⁶

---

⁶ Dr. Ribar prigovarja namreč členu 8 doslovno: To znači, da kuratno svećenstvo neće moći da izvršuje ni aktivno a još manje pasivno pravo glasa. — Kod nas kako znamo, postavljaju kandidatske liste manje više samo političke stranke, a za ove sveštenici neće smeti da glasuju, jer glasati za njih znači opredeliti svoju partisku pripadnost. Da bi se moglo da izbegne svakoj sumnji, morali bi katolički sveštenici postaviti svoju listu.

Na „primedbe“ k čl. 9, ki očitajo papeškemu nunciju, da se ne omejuje na diplomatsko zastopanje Sv. stolice ampak da vrši tudi posle, ki je zanje pristojen episkopat, je odgovor lahko kratek: 1. Sv. stolica, ki je priznana kot članica mednarodne zajednice, ima danes svoje nuncije v 19 evropskih, 17 ameriških in eni afriški državi. Čl. 9 garantira samo diplomatske vezi, kakor danes obstoje, tudi za bodoče. 2. Po veljavnem kanonskem pravu kat. cerkve (can. 267 § 1 Cod. jur. can.) spada v delokrog nuncijev poleg diplomatskega zastopanja Sv. stolice tudi nadziranje verskega položaja katoličanov v državah, za katere so akreditirani. Prvo funkcijo vrše kot organi meddržavnega, drugo kot organi cerkvenega ustavnega prava. „Primedbe“ k čl. 9 so očitvidno pripisati dejstvu, da pravoslavnim cerkvenim krogom ta dvojna funkcija papeških nuncijev ni znana.

„Primedbe“ k čl. 12 izražajo težko bojazen za rušenje verskega miru v državi in za proselitizem, kateremu se odpirajo široka vrata radi tega, ker država zagotavlja svobodno delovanje katoliškim redovom in kongregacijam, osobito v dobredelnih zavodih, na vsem državnem teritoriju. **Ravnopravnost s tem členom ni kršena**, ker spadajo redovi in kongregacije med ustavne organizme katoliške cerkve, ki se lahko formirajo na vsem državnem ozemlju. Pravoslavna cerkev, kolikor ima podobnih organizmov, lahko izvaja po njih iste pravice. Nasilno pridobivanje novih vernikov katolikov pa dovolj uspešno izključujejo obstoječi zakoni.

„Primedbe“ k čl. 13 so zgrajene na hotenem ali nehotenem napačnem tolmačenju njegove vsebine, ki jo najdemo vsaj deloma in slično formulirano v celi vrsti drugih konkordatov (prim. čl. 18 letonskega, čl. 22 poljskega, čl. 20 litvanskega, čl. 8 italijanskega, čl. 20 avstrijskega konkordata). Enako pravico, kakor jo daje država katoliški cerkvi, vživa pravoslavna

cerkev na podlagi čl. 16 zakona o njej. Besedilo ni merodajno, smisel je gotovo isti in so kazenska sodišča v kulturnih državah s svečeniki vedno s posebno obzirnostjo ravnala.

Določba četrtega odstavka tega člena je političnega značaja. Ona krši po mnenju pravoslavne cerkve državno suverenost in versko ravnopravnost in vodi vrh tega „u sumnju zakonsku sigurnost u našoj državi“ kajti „mere protiv lica, čije je vladanje opasno po postojeći poredak, predvidjene su zakonom o zaštiti države“.

Besedilo odstav. 4 in 5 tega člena jugoslovanskega konkordata se glasi v francoskem originalu takole:

Si la conduite d'un fonctionnaire ecclésiastique était telle qu'elle devint une menace pour l'ordre public, les Autorités civiles feront connaître à l'Autorité ecclésiastique les chefs d'accusation, et s'adresseront à celle-ci pour obtenir le remplacement dudit fonctionnaire.

Quand, sur ce point, le Supérieur ecclésiastique ne se trouvera pas d'accord avec les Autorités civiles, le cas sera porté devant une commission mixte formée de représentants du Ministère de la Justice et de ceux de l'Épiscopat, laquelle se conformera au règlement établi d'un commun accord entre le dit Ministère et l'Épiscopat Yougoslave.

Že v poljskem konkordatu z dne 10. februarja 1925 najdemo v čl. 20 slično določbo: Au cas ou les autorités de la République auraient à soulever contre un ecclésiastique des objections au sujet de son activité comme contraire à la sécurité de l'État, le Ministre compétent présentera les dites objections à l'Ordinaire qui d'accord avec ce Ministre, prendra dans les trois mois les mesures appropriés. Au cas d'une divergence entre l'Ordinaire et le Ministre, le Saint-Siège confiera la solution de la question à deux ecclésiastiques de Son choix, lesquels, en accord avec deux délégués

du Président de la République, prendront décision définitive. (V primeru ko bi morala oblastva republike dvigniti proti kakšnemu duhovniku očitke z ozirom na njegovo državni varnosti nasprotno dejavnost, predloži pristojni minister dotične očitke ordinariju, ki izda v treh mesecih v soglasju s tem ministrom primerne ukrepe. Če bi prišlo do nesoglasja med ordinarijem in ministrom, poveri Sv. stolica rešitev zadeve dvema od nje izbranim duhovnima osebama, kateri odločita dokončno v sporazumu z dvema delegatoma predsednika republike.)

In zadnji odstavek čl. 21 italijanskega konkordata z dne 11. februarja 1929, ki obravnava isti predmet, se glasi: *Sopraggiungendo gravi ragioni che rendono dannosa la permanenza di un ecclesiastico in un determinato beneficio parrocchiale, il Governo italiano comunicherà tali ragioni all'Ordinario, che d'accordo col Governo prenderà entro tre mesi le misure appropriate. In caso di divergenza tra l'Ordinario ed il Governo, la Santa Sede affiderà la soluzione della questione a due ecclesiastici di sua scelta, i quali d'accordo con due delegati del Governo italiano prenderanno una decisione definitiva.* (Ako nastopijo tehtni razlogi, vsled katerih bi se izkazalo kot škodljivo, da kak duhovnik ostane na določeni župniji, bo italijanska vlada te razloge sporočila ordinariju, da v sporazumu z njo izda v treh mesecih primerne ukrepe. V primeru nesoglasja med ordinarijem in vlado, bo Sv. stolica rešitev zadeve poverila dvema po njej izbranim duhovnikoma, ki bodeta v sporazumu z dvema vladnima delegatoma izdala dokončno odločbo.)

Profesor A. Perugini v Rimu pripominja v svoji knjigi: *Concordata vigentia*, na str. 125 op. 87: *Inter opportuna remedia est „remotio“ ad normam can. 2147 et 2157 vel „translatio“ (can. 2162).*

Iz navedenega se lahko povzame pravi smisel tako ostro pobijanih določb čl. 13. Gre za primer, da bi

državna oblastva smatrala delovanje kakega katoliškega duhovnika kot nevarno za javni red in da zahtevajo iz tega razloga njegovo odstranitev z mesta, ki ga zavzema. Samo po sebi se razume, da nosijo tudi katoliški duhovniki za vsa kazniva dejanja polno odgovornost, tudi za ona, ki jih navaja zakon o zaščiti države. Gre samo za tako delovanje cerkvenega uslužbenca, ki ni kaznivo, je pa vendar državnim oblastvom nezaželeno, ker kali javni red in mir.

Mešana komisija, ki razsoja o zahtevi po odstranitvi takega uslužbenca v primeru, da ordinarij razloge državnega oblastva ne smatra za utemeljene, in radi tega zahtevo po odstranitvi odkloni, ni nikako sodišče ampak samo po dogovoru sestavljen senat za definitivno rešitev vprašanja, ali je delovanje dotičnega uslužbenca v istini za javni red nevarno ali ne. Mnenja o tem, ali je delovanje kakega duhovnika za javni red nevarno ali ne, so pač lahko zelo različna. V interesu ohranitve harmonije med cerkvijo in državo bodo v takih vprašanjih dokončno odločale v tem členu omenjene mešane komisije.

Gotovo se današnji Italiji ne more očitati, da bi žrtvovala le najmanjšo trohico svoje suverenosti cerkvenim interesom. Ako se navzlic temu nahaja v italijanskem konkordatu skoraj enaka določba, kakor v 4. in 5. odstavku čl. 13 našega konkordata, so očitki, ki jih iznaša pravoslavna cerkev proti njej, sigurno neutemeljeni in stvarno nevzdržljivi. O kakem izuzetnem položaju kat. cerkve in njenega duhovništva ne more biti govora.

Tem bolj obžalovanja vredno je naravnost hujskajoče pisanje M. P. C e m o v i č a k temu členu konkordata, ki predstavlja stvar tako, da katoliški duhovniki v bodoče za svoja dejanja pred državnimi kazenskimi sodišči sploh ne bodo odgovarjali. Pri tem pač namenoma gre molče preko določb predhodnih

treh odstavkov istega člena XIII, ki izrecno govore o kazenskem postopku proti duhovnikom.

„Primedbe“ k čl. 14 smatrajo načelo ravnopravnosti za ogroženo radi tega, ker priznava država pravno osebnost in vse iz tega svojstva sledeče pravice katoliški cerkvi in njenim ustanovam, katere so po kanonskem pravu kot pravne osebe priznane. „Primedbe“ pravijo, da so ustanove, ki jim gre v pravoslavni cerkvi pravna osebnost, v zakonu o tej cerkvi in njeni ustavi taksativno naštete, dočim se daje katoliški cerkvi neomejena pravica, da ona sama na podlagi svojega kanonskega prava odreja, katerim ustanovam gre pravna osebnost in katerim ne.

Razlika je samo navidezna in zgolj formalnega značaja. Ustanove s pravno osebnostjo so po pravu obeh cerkva že zdavnaj ustaljene in se nove ne vstvarjajo vsak dan. Katerim ustanovam gre v katoliški cerkvi pravna osebnost, je razvidno iz njenega zakonika, (Codex juris canonici iz l. 1917), ki stoji na stališču institutne teorije. Isto teorijo zastopajo pravoslavni kanonisti (pred vsem Milaš) tudi za vzhodno cerkev. Že po cerkvenopolitičnem načelu paritete imajo vse priznane verske družbe in njihovi poedini instituti značaj p r i v i l e g i r a n i h pravnih oseb, kar pomeni, da so smatrati priznane verske družbe s svojimi ustavnimi organizmi kot korporacije javnega prava. Ustavni organizmi so pa pri vseh določeni po verskem pravu. V zakonu o srbski pravoslavni cerkvi in njeni ustavi so določeni kot pravne osebe oni organizmi, ki jih ta cerkev dejansko ima. Za katoliško cerkev so ti organizmi določeni v njenem zakoniku in tako je obširno naštevanje lahko odpadlo.

Civilno pravo je pri določitvi lastnika cerkvene imovine vedno na veljavno cerkveno pravo navezano. Celo civilistična teorija, ki pravi, da je lastnik cerkvene imovine ona pravna oseba, ki jo civilno pravo

kot lastnika prizna, je praktično primorana seči nazaj v cerkveno pravo, ki stavi te lastnike na razpolago.

Dikcija tega člena ne bo na obstoječem pravnem stanju ničesar izpremenila. Katoliška cerkev kot taka sigurno tudi v bodoče ne bo, kakor doslej ni bila, kot pravna oseba priznana, pač pa Sv. stolica, različni beneficiji, cerkvene fábrike, kapitlji, redovi in kongregacije, dobrodельne ustanove itd. Čl. 14 konkordata ne daje katoliški cerkvi nikakega privilegija, ki bi ne bil stvarno priznan tudi Srbski pravoslavni cerkvi. Trditev v „Glasniku Srpske patriaršije“, šte. 32/33 od 7. januarja 1937 v članku „Povodom konkordata“, da je v čl. 14 ogrožena celo državna suverenost, mora biti objektivnemu motrilecu stvari naravnost nerazumljiva.

K čl. 15. *Brachium saeculare* mora nuditi paritetna država vsem priznanim veroizpovedim ob enakih pogojih. Ti pogoji so, da je odlok, ki se naj s prisilnimi sredstvi, ki jih da država na razpolago, izvrši, donešen v okviru priznane verske avtonomije in po predpisih, ki za upravljanje tega avtonomnega delokroga veljajo. Za Srbsko pravoslavno cerkev je ta obseg določen po zakonu o njej in po njeni ustavi, za katoliško cerkev bo določen po konkordatu in kanonskem pravu, ki odgovarja ustavi katoliške cerkve. „Primedbe“ k temu členu nimajo prav, če vidijo razliko v tem, da se dajanje administrativne pomoči presoja po čl. 6 zakona o Srbski prav. cerkvi za to cerkev po državnih zakonih, za katoliško cerkev pa po konkordatu. Konkordat bo dobil za jugoslovanske državljanke obvezno moč tudi še le kot državni zakon, kadar bo po ratifikaciji razglašen v Služb. Nov. Stvarno pa bo pomenil sporazumno izvršeno določitev obsega kat. cerkvi priznane verske avtonomije. Sklicevanje nanj je zato ravno tako nujno, kakor sklicevanje na zakon v čl. 6 zak. o Srbski prav. cerkvi.

Na „primedbe“ k čl. 16 je treba ugotoviti sledeče:

Odstavek prvi, ki govori o svobodnem pridobivanju, posedovanju in upravljanju imovine po cerkvenih ustanovah, je samo logična posledica dejstva, da je tem ustanovam pravna osebnost priznana.

Kar je zajamčeno katoliški cerkvi v drugem odstavku, je enako vedno bila zahteva tudi pravoslavne cerkve. Ako ta zahteva v zakonu o Srbski pravoslavni cerkvi in v njeni ustavi ni prišla posebej do izraza, dočim je katoliška cerkev nanjo mislila, ni s tem porušeno načelo ravnopravnosti. O tem bi moglo biti govora še le tedaj ako bi država v bodoče konfiscirala imovino pravoslavni cerkvi, ne pa katoliški, ali ako bi jo razlastila samo proti delni odškodnini. Ni težko razumeti, da se je hotela kat. cerkev zavarovati pred kako novo agrarno reformo, ki kakor znano, za razlaščeno cerkveno zemljo ni dala polne odškodnine. Kadar bo agrarna reforma dokončno likvidirana, se bo smela imovina tudi pravoslavne cerkve razlastiti samo iz ozirov na javno korist ob zakonskih omejitvah in proti polni odškodnini. Kar določa drugi odstavek tega člena, se juristično ne more smatrati kot kak poseben privilegij katoliške cerkve, ker bo živela enako zaščito pred konfiskacijo in ekspropriacijo tudi imovina drugih cerkva in verskih družb in celo imovina zasebnikov.

Tretji odstavek tega člena pomeni spremembo sedanjega pravnega stanja v Sloveniji in Dalmaciji, kjer se imovina upraznjenih beneficijev po veljavnih predpisih upravlja v korist verskemu zakladu. Odslej bodo v tem pogledu veljale norme kanonskega prava v vsej državi.

Četrti odstavek, ki veli, da ostanejo dobra in ustanove katoliške cerkve lastnina te cerkve tudi v primeru, da preide prebivalstvo, ki mu ta imovina služi, v drugo vero, je logična posledica dejstva, da je imovina vseh verskih družb last njenih korporacij, usta-

nov, zavodov, beneficijev, samostanov itd. kot pravnih oseb in da te pravne osebe, ker niso fizične, sploh vere menjati ne morejo. To pravno načelo je vseboval že dodatek k augsburškemu verskemu miru iz l. 1555, znan pod nazivom „Reservatum ecclesiasticum“. To načelo znači, da je reformacija cerkvene imovine nedopustna. To zahtevo je stavljala na državo vedno tudi pravoslavna cerkev in jo stavlja še danes. Pravoslavna cerkev jo bo napram državi lahko enako uspešno zastopala kakor katoliška, dasi zakon o njej in njena ustava izrecno o tem ne govorita. Logična nujnost iz juridične premise se ne more in ne sme tolmačiti kot poseben privilegij. Celó če stojimo na stališču, da so v pravoslavni cerkvi lastniki cerkvene imovine dotične pravoslavne cerkvene občine, kar pa v teoriji ni splošno priznано, bi v primeru prestopa vsega prebivalstva v drugo vero dotična imovina ne spremenila lastnika, ker bi nova cerkvena občina ne bila pravoslavna cerkvena občina in bi vsak pravni naslov za prehod imovine od sedanjega lastnika na novega manjkal.

Zadnji odstavek čl. 16 ureja privilegium competentiae za katoliško duhovništvo. V vseh novodobnih eksekucijskih predpisih so uzakonjene za vse javne nameščence enake omejitve kakor za državne činovnike. Uslužbenci vseh priznanih ver, kolikor vrše javno službo, so smatrati kot organi avtonomne uprave in bodo kot taki deležni pri izvršbah enakih privilegijev, kakor jih priznava zadnji odstavek čl. 16 katoliškemu duhovniku. V ostalem besedilo te določbe ni posrečeno in brez podrobnejših izvršilnih predpisov ne bo primenljivo.

„Primedba“ k čl. 17. konkordata, da iz besedila ni jasno, ali se določba nanaša na vso katoliško cerkev ali na katolike v Jugoslaviji, se pač ne more vzeti resno. Paritetno državo interesirajo edino njeni lastni katoličani, ona sklepa konkordate samo za svoje dr-

žavljane, kakor izdaja zakone samo za nje. To vedo dobro tudi pravoslavni cerkveni krogi.

Čl. 18. očitajo „primedbe“, da „jeste vešto izigravanje Državnog Ustava i može biti veliko opterećenje za državni budžet“ in to radi tega, ker določa ustava v čl. 11 odstavek 6, da se morajo izdatki, ki so v državnem proračunu določeni za verozakonske svrhe, deliti med posamezne usvojene in priznane veroizpovedi sorazmerno s številom njih vernikov in z dejansko dokazano potrebo, dočim omenja drugi stavek prvega odstavka tega člena stvarno dokazano potrebo samo kot svrho državne pomoči, višino letne subvencije pa veže samo na število katoliških vernikov. Tako ima, pravijo „primedbe“, starokatoliška cerkev devetkrat večjo državno podporo kot ji gre po številu vernikov. In ako se uveljavi samo kriterij števila vernikov za vse druge konfesije kot merilo za letno državno subvencijo, bo ta znašala mesto sedanjih 100.000.000 blizu ene milijarde.

Razlogi za to, zakaj se tekst čl. 18. konkordata ne krije v tej točki z besedilom ustave, mi niso znani. Navzlic temu smatram očitek izigravanja ustave za neosnovan in bojazen pravoslavne cerkve za preveliko obremenitev državnega proračuna za neutemeljeno, to pa radi tega, ker katoliškemu episkopatu ni mogoče prisojati, da bi stavil na državo zahteve, ki bi ne bile v skladu z načelom relativne ravnopravnosti, ki se ravno v tem členu opetovano povdarja in ker je na drugi strani država pri določitvi letne subvencije katoliški cerkvi vedno v položaju, stvarno dokazane potrebe upoštevati in višino državne podpore po njih odmeriti. Pri tem bi se celo lahko sklicevala ravno na smisel tega člena, iz kojega drugega in tretjega odstavka povsem jasno sledi, da katoliška cerkev noče biti napram drugim konfesijam privilegirana, pa tudi ne zapostavljena nego z njimi ravnopravna.

„Primedbe“ k čl. 19 navajajo, da bo konkordat, ko postane zakon, na podlagi čl. 35 dal katoliški cerkvi tudi osvoboditev od telegrafskih taks, katere osvoboditve pravoslavna cerkev ni deležna. Po mojem mnenju bo treba izdati za izvajanje konkordata poseben zakon ali pa bo moral, kar se te specialne določbe tiče, minister za pošto, t., t., svoje podrejene urade na čl. 19 opozoriti. To se lahko zgodi z delno spremembo uredbe z dne 16./II. 1932 in se enaka osvoboditev, kakor je priznana kat. cerkvi, podeli vsem ostalim priznanim veroizpovedim.

Čl. 20. določa, da pripada imovina verskega zaklada katoliški cerkvi, da služi izključno njenim ciljem in da bodo to imovino upravljali pristojni (odnosni) ordinariji. Stanje verskega zaklada bodo ugotovili zadevni (dotični) škofje s sodelovanjem državne oblasti. Morebitna nesoglasja in način prehoda verskega zaklada v upravo cerkve bo rešila posebna paritetna mešana državno-cerkvena komisija.

Srbska pravoslavna cerkev očita vladi v svojih „primedbah“ k temu členu, 1. da je z njim dala katoliški cerkvi večje pravice kakor Avstrija v konkordatih iz l. 1855 in 1934; 2. da so državna posojila verskemu zakladu bila po mnenju zagrebškega profesorja dr. Lanoviča že tako visoka, da so presegala vrednost vse njegove imovine; 3. da je tekom 150 let obstoja verskega zaklada postalo vprašanje o njem takó zapleteno, da je pričakovati večnih sporov med državo in cerkvijo; 4. da je verska ravnopravnost kršena s tem, da je država katoliški cerkvi takoj priznala mešano komisijo, dočim podobna komisija, predvidena v čl. 22. zakona o Srbski pravoslavni cerkvi po preteku sedmih let še vedno ni določena.

Na te prigovore bi bilo sledeče pripomniti:

ad 1. Avstrija je v konkordatu iz 1855 priznala, da je imovina verskega zaklada cerkvena last (Eigentum der Kirche) in da jo država upravlja v imenu

cerkve (u. werden im Namen der Kirche verwaltet werden. Čl. 31).

V konkordatu iz l. 1934 je v čl. 15. § 9. rečeno: Den Religionsfonds kommt kirchlicher Charakter zu; sie sind juristische Personen u. werden bis auf weiteres wie bisher im Namen der Kirche vom Bund verwaltet. Im Verhältnis zwischen Religionsfonds und Bundesschatz, namentlich auch hinsichtlich der finanziellen Ergänzungspflicht des Letzteren, tritt keine Aenderung ein.

V romunskem konkordatu sta verski in studijski zaklad istotako označena kot samostojni pravni osebi in v upravo poverjena svetu katoliških škofov po pravilih, ki so bila od teh samih sestavljena in odobrena od Sv. stolice in od romunske vlade. Čl. 18 § 3: Ce patrimoine sacré sera administré par le Conseil des Evêques diocésains selon les Statuts rédigés par eux-mêmes, et approuvés par le Saint-Siège et par le Gouvernement. § 4. Le même Conseil administrera les revenus de la rente provenant du Fond général catholique de Religion et du Fond général catholique d'Instruction, lesquels jouissent déjà de la personnalité juridique et restent dans l'état patrimonial et juridique actuel. (To versko imovino upravlja svet diecezanskih škofov po statutih, ki jih sestavi sam in katere odobri Sv. stolica in vlada. § 4: Isti svet upravlja dohodke rente izhajajoče iz splošnega katoliškega verskega in studijskega zaklada, katerima že gre značaj pravne osebe in ki ostaneta v doslejšnjem imovinskem in pravnem stanju.)

Italijanski konkordat predvideva za upravo verskega zaklada v novih provincah mešane komisije sestavljene v enakem številu iz cerkvenih in državnih poverjenikov.

Tudi v jugoslovanskem konkordatu gre samo za določitev novega upravitelja, ne pa za menjavo lastnika verskozakladne imovine. Vsekako bodo uprav-

Ijali ordinariji to imovino po načelih, ki veljajo za upravo cerkvene imovine v občē. Vprašanje, ali so verski zakladi samostojne pravne osebe, v čl. 20 konkordata ni rešeno. Rečeno je samo, da pripadajo katoliški cerkvi in da služijo izključno njenim ciljem. Iz tega sledi jasno samo to, da morajo ostati svoji svrhi stalno namenjeni. Ker bodo imovino upravljali ordinariji, bo v bodoče njih dolžnost, da uporabljajo dohodke te imovine za kritje katoliških bogočastnih potreb v svojih diecezah. Po teh dohodkih se bo ravnala tudi višina dejanskih bogočastnih potreb katoliške cerkve, nad katerimi ima država kontrolo, ker po njih odmerja letno subvencijo. Posredno bo torej tudi uprava verskih zakladov spadala pod njeno nadzorstvo.

Avstrijska vlada upravlja verske fonde še danes enako kakor pred svetovno vojno. Ona je iz njih, odnosno iz državnih dotacij, ki jih letno daje tem fondom, na novo regulirala kongruo in plačuje iz nje vsa patronatna bremena, ki zadenejo fiskus kot patrona. Zato kat. cerkev ni bila interesirana na tem, da bi se v upravi verskih zakladov kaj spremenilo, tem manj, ker vodi država to upravo izrecno v imenu cerkve.

Jugoslovanska država že dolgo let ne plačuje niti bremen iz naslova fiskalnih patronatov, niti ni regulirala kongrue kat. duhovništvu, upravljala pa je versko-zakladno imovino v dobro fiskusa, za kar kot delna pravna naslednica stare monarhije ni imela pravnega naslova. Bilo je samo dvoje mogoče: ali da ohrani država upravo verskega zaklada, a nosi tudi vse stroške, ki so šli poprej v breme tega zaklada, ali pa da, kakor je storila, vso verskozakladno imovino izroči v upravo katoliškim škofom. Paralela z Avstrijo, na katero se sklicujejo primedbe, absolutno ne drži.

ad 2. Jugoslavija ni dala verskim zakladom nikakih posojil, stara Avstrija pa kot upnik nima dediča, zato je ta prigovor pravno brez podlage.

ad 3. Čim se ugotovi, katera imovina spada v verske zaklade in čim bo prenos uprave te imovine na pristojne ordinarije izvršen, se ni bati nikakih sporov med cerkvijo in državo, osobito ako se ob priliki tega prenosa izrečno označijo verski zakladi kot samostojne pravne osebe.

ad 4. Ako ne izpolnjuje država svoje obveze napram Srbski pravoslavni cerkvi, ni mogoče trditi, da je iz načela ravnopravnosti obvezana jo kršiti tudi napram katoliški cerkvi.

Čl. 21 odreja obvezno ukinitev državnih javnih in tudi privatnih patronatov vezanih na državne nepremičnine. Ta odredba naj stopi v moč, čim se doseže sporazum med pristojnimi ordinariji in ministrom, ki prihaja za to po patronatnih bremenih v poštev.

Besedilo je dokaj nejasno. Iz njega se ne da niti zaključiti, da naj bo ukinitev državnih privatnih patronatov odplatna.

Javnih patronatov poznamo troje vrst: deželno-knežji patronat v Sloveniji, patronat verskega zaklada v vseh prečanskih kat. diecezah in patronat apostolskega ogerskega in hrvatskega kralja v nekdanji Vojni granici. Ta poslednji patronat ni nosil nikoli posebnih bremen, dočim so se bremena prvih dveh javnih patronatov krila iz sredstev verskega zaklada. Zato bodo ta bremena za državo ugasnila sama po sebi, čim preide verski zaklad v upravo pristojnih ordinarijev.

Glede državnih privatnih patronatov, zvezanih z državnimi nepremičninami, bi zahtevalo načelo pravičnosti, da se pri njih ukinitev bremen veže na iste pogoje kakor pri vseh ostalih privatnih patronatih. Toda pri njih je ukinitev obvezna, dočim je ona

nedržavnih privatnih patronatov samo fakultativna in vezana na tri pogoje a) da pristanejo na ukinitve pristojna državna in cerkvena oblastva, b) da se patroni odrečejo pravicam, ki jim gredo iz naslova patronata, c) da dajo za osvoboditev od patronatnih bremen določeno odškodnino.

Z ozirom na „primedbe“ Srbske pravoslavne cerkve k temu členu je treba naglasiti, da so patroni nosilci javnopравnih bremen po našem državnem cerkvenem pravu in da bi se ti predpisi kot od države izdane norme lahko razveljavili tudi z novim državnim zakonom. Ker je pa naša država že v svoji zakonodaji o agrarni reformi pričela z reševanjem problema ukinitve patronatov proti določeni odškodnini, je samo dosledno, da se drži konkordat istega načela, kar prihaja katoliškim župljanom v korist, ki bi bili po gradbeni dolžnosti preveč obremenjeni, ako bi se doslejšnji patroni svojih obvez, ki so osobito na teritorijih, ki so preje spadali pod ogrsko krono, silno obsežne, brez vsake odškodnine osvobodili.

Katoliška cerkev ne zahteva za ukinitve patronata po svojem pravu nič drugega, kakor da se patron svojim pravicam odreče. Patronat je postal javno-pravno breme na osnovi nekdanje avstroogrške države zakonodaje. Ta zakonodaja je hotela zaščititi finančno šibke župljane pred previsokimi gradbenimi prispevki. Po mojem mnenju je naša vlada storila prav, da je vezala v dogovoru s Sv. stolico osvoboditev privatnih patronov od patronatnih bremen na določeno odškodnino, ki jo prejmejo patronatne cerkve in beneficiji v vsaj delno kritje bodočih gradbenih stroškov. Ravno s stališča zaščite župljanov niso izneseni očitki upravičeni ne napram cerkvi ne napram državi.

V koliko bo država tudi za ukinitve svojih patronatov obvezana plačati kako odškodnino, iz besedila

prvega odstavka čl. 21 ni razvideti. Sporazum se lahko nanaša tudi na samo likvidacijo patronatnega razmerja kot takega, ki jo je mogoče izvršiti odplatno ali neodplatno.

„Primedbe“ k čl. 22., katerega vsebina je pretežno finančno-političnega značaja, se odtegujejo vsakemu pravno-strokovnemu mnenju. Opozoriti bi se moglo k večjemu na to, da so obljube in jamstva, ki jih daje država v tem členu katoliški cerkvi glede njene imovine, za objektivnega motrilca predmeta veliko prej pravilno izvajanje čl. 22. in 23. ustave kakor pa kršitve v njih izraženih načel. Odkar je izšel zakon o Srbski pravoslavni cerkvi in njena ustava se je pač v praksi pokazala tu in tam potreba, da se poedina konkretna vprašanja podrobneje uredi. Konkordat je v vrsti zakonov, ki so izšli za različne priznane veroizpovedi, zadnji, zato je bilo mogoče misliti tudi na stvari, ki so v omenjenih zakonih ostale nerešene. Pravnopolitično bi bilo naravno, da pravoslavna cerkev zahteva, sklicujoč se na versko pariteto, enake predprave za se, kakor si jih je po njenem mnenju priborila katoliška, težko pa je razumljiva preočita tendenca vseh „primedb“, da se prepreči, da bi katoliška cerkev tudi samo v eni točki bila pred pravoslavno.

„Primedbe“ grajajo čl. 24, ker si država glede semenišč in njihovega učnega načrta ni pridržala nikake pravice kontrole. Očitek pa je z ozirom na drugi odstavek neosnovan, ker more samo državna oblast kontrolirati ali odgovarjajo semeniške gimnazije pogojem državnih gimnazij ali ne. Glede višjih semenišč, namenjenih teologom, pa je položaj že danes v pretežnem delu našega državnega teritorija tak, kakor ga določa konkordat. Druge šole kakor semeniške gimnazije in škofijska bogoslovja po čl. 24 sploh ne prihajajo v poštev.

Čl. 25. govori o teoloških fakultetah, ki jih bo država še nadalje zdržavala in daje pristojnim cerkvenim oblastvom pravico, da izdajajo potrdila o učni sposobnosti kandidatom za profesorska mesta, ki jih pa postavlja država po zakonu o univerzah. Odvzem tega odobrenja po škofu ima za posledico takojšno izgubo pravice do poučevanja in ordinarij ima v sporazumu z vlado skrbeti za začasnega namestnika odstranjenemu profesorju. Učni načrt teoloških fakultet mora biti v skladu z občimi predpisi Sv. stolice, ki so sedaj zbrani v konstituciji Pija XI. „Deus scientiarum Dominus“ z dne 24. maja 1931. Akademski čini, pridobljeni od jugoslovanskih državljanov na papeških univerzah, so v Jugoslaviji priznani, ne da bi kandidati morali polagati kake naknadne izpite.

Srbska pravoslavna cerkev ugovarja proti čl. 1., da ima po čl. 18 zak. o njej Sv. sinod samo pravico oceniti versko sposobnost teološkega profesorja, ne pa njegovo sposobnost za pouk (nastavu); 2. da ima po isti zak. določbi Sv. sinod samo pravico, podvzeti pri ministru potrebne mere, da se predavanja profesorja, ki niso v skladu z verskim učenjem, ukinejo; 3. da sme pristojni ordinarij brez ozira na zakon o univerzah v sporazumu z vlado skrbeti za začasnega namestnika; 4. da velja za katoliške teol. fakultete papeška konstitucija. Vse te določbe pomenijo po mnenju Srbske pravoslavne cerkve kršitev načela ravnopravnosti.

Kako izgleda stvar v resnici?

Pri prvi in drugi točki gre za vsebinsko iste pravice obeh cerkva, samo da je formulacija v konkordatu točnejša kakor v zak. o Srbski pravoslav. cerkvi. Tretja točka ne pomeni praktično nobene nevarnosti za kršitev zakona o univerzah. Največkrat bo začasni namestnik kaka druga že nastavljena učna moč. Nov profesor ali honorarni predavatelj bo mogel biti postavljen samo po predpisih, ki veljajo za univerze.

Vsebina konstitucije „Deus scientiarum Dominus“ je upoštevana že v sedaj veljavni uredbi za katoliške teološke fakultete in jo priznava kot temeljni zakon za to materijo tudi avstrijski konkordat (čl. 5).

Čl. 26 konkordata vsebuje v 13 odstavkih predpise o verskem pouku v šolah, o nadziranju tega pouka po cerkvenih organih, o stalnih in honorarnih katehetih, o izpitih, ki jih ti polagajo in o izpitnih komisijah, o plačah odnosno honorarjih katehetov, o njih premeščanju in odvzemu kanonske misije itd.

„Primedbe“ Srbske pravoslavne cerkve smatrajo da je kršeno po tem členu načelo verske ravnopravnosti radi tega, ker takih podrobnih določb ni ne v zakonu o tej cerkvi ne v njeni ustavi. Tak prigovor ni mogoče vzeti resnim, tem manj, ker odgovarja vsebina tega člena skoraj vseskozi že danes obstoječemu stanju. Tudi predzadnji odstavek tega člena, ki govori o pravici katehetov na izenačenje z učitelji in profesorji z dovršenimi univerzitetnimi studiji ne pomeni nikak poseben privilegij zanje, ker je to izenačenje vezano na pogoj uspešno položenega izpita zrelosti na srednji šoli in po tem izpitu dovršenih bogoslovnih studij. Vsakemu poznavalcu razmer mora biti jasno, da gre tukaj za priznanje enakovrednosti bogoslovnih studij na škofijskih ali redovniških bogoslovnih z onimi na teoloških fakultetah univerz, ker drugih zavodov za bogoslovne studije katoliška cerkev v Jugoslaviji nima. To izenačenje pa je pravično, ker tvori osnovo za bogoslovne zavode kakor za teološke fakultete ista konstitucija „Deus scientiarum Dominus“.

Vsebina čl. 27 pomeni za objektivnega motrilca vrsto dogovorjenih smernic, kako naj se v javnih šolah pri pouku upošteva versko prepričanje katoliških učencev, ki naj ne trpi škode ne po ponašanju poedinih učiteljev ne po učbenikih, ki bi nasprotovali katoliškemu verskemu nauku. Določba, da mora učni

načrt omogočati katoliškim učencem izpolnjevanje verskih dolžnosti, odgovarja načelu verske svobode, predvidena sporazumna ureditev obveznega vršenja teh dolžnosti pa pomeni stvarno dopolnilo k že obstoječim predpisom o tem predmetu. Zadnji odstavek, ki pravi, da naj se ravna na šolah število katoliških učiteljev po številu katoliških učencev, kolikor je to ležeče v mejah mogočnosti, je v glavnem pedagoškega značaja.

Srbska pravoslavna cerkev trdi, da je ta zadnji odstavek čl. 27 v nasprotju s čl. 11 in 19 ustave in s čl. 7 senžermenske pogodbe.

V teoriji ni bilo nikdar priznano kot kršenje načela ravnopravnosti vseh državljanov pri nameščanju v državni službi, ako so državna oblastva pri imenovanju državnih uradnikov jemala ozir na versko pripadnost kandidatov, ker postopajo pri tem v okviru svoje diskrecionarne oblasti. Sorazmerno upoštevanje kandidatov vseh ver je praktično nemogoče. V ostalem je čl. 27 *lex imperfecta* in veže državo moralno samo v mejah dejanske možnosti. Zato dejansko ne obstoja nikak upravičen razlog za razburjenje nad prevelikimi privilegiji, ki da bi bili kat. cerkvi s tem čl. zajamčeni.

Čl. 28 govori že o obstoječih katoliških verskih in redovniških šolah, dovoljuje osnavljanje novih ter daje tem konfesionalnim šolam ravnopravnost z državnimi, ako izpolnjujejo pogoje, ki veljajo za javne šole iste vrste. Zrelostni izpiti na teh šolah se bodo vršili kakor doslej ob sodelovanju predstavnikov državne šolske oblasti.

„Primedbe“ vidijo s tem členom kršeno ravnopravnost radi tega, ker je država po uedinjenju uzurpirala prejšnje konfesionalne šole pravoslavne cerkve in ji odreka še danes njih vrnitev.

Postopanje države glede konfesionalnih šol pravoslavne cerkve je zadeva za se, ki pri ureditvi od-

nošajev med državo in katoliško cerkvijo ne more biti merodajna.

Čl. 29 konkordata se, izvzemši stavek o honorarju, vsebinsko krije s čl. 20 zak. o Srbski pravoslavni cerkvi.

„Primedbe“ smatrajo, da je radi obveznosti nastavitve dušebrižnikov v bolnicah, sirotišnicah in sličnih zavodih proti honorarju kršeno načelo ravnopravnosti, ker čl. 20 omenjenega zakona ne govori o obvezni nastavitvi in tudi ne o honorarju.

V vsaki bolnici itd. je že danes preskrbljeno za versko pomoč katolikom. Da se ta pomoč honorira, je pravično. Ni dvoma, da bo pod istimi pogoji honorar priznan tudi pravoslavnim svečenikom.

Čl. 30 dopolnjuje sedaj veljavne predpise o vojaškem službovanju bogoslovcev in duhovnikov s tem, da določa v zadnjem odstavku, da so duhovniki in redovniki, ki so položili zaobljube, oproščeni vsake vojaške službe razen ob splošni mobilizaciji. V tem primeru bodo opravljali vojaško dušnopastirsko službo pod vodstvom vojaškega ordinarija ali pa bodo uporabljeni za funkcije, ki so v skladu z njihovim poklicem.

„Primedbe“ smatrajo, da je z zadnjim odstavkom kršena ravnopravnost, ker za druge verske organe slične določbe ni in izražajo bojazen, da bo v primeru mobilizacije radi premalo točne opredelitve pojma „zavjetovani redovnici“ ogrožena obrambna sila države, ker se bodo mnoge osebe mogle ogniti vojaški službi s tem, da položijo priproste zaobljube (vota simplicia).

Duhovniki (svečeniki), katoliški in pravoslavni, so bili vojaškega službovanja oproščeni v prečanskih krajih že pred prevratom; bili so klicani v vojaško službo kot vojni kurati samo v primeru mobilizacije in vojne, kolikor je obstojala stvarna potreba. Kar predvideva konkordat glede vojaškega službovanja

katoliških duhovnikov, ni torej nikak novum, obratno, upostavlja se samo stanje pred svetovno vojno. Nobenega dvoma ni, da bodo iste ugodnosti deležni v enaki meri tudi pravoslavni svečeniki, ker bo za izvajanje ravnopravnosti v tem pogledu skrbela vlada iz lastne iniciative.⁷

Bojazen radi zlorabe priprostih redovniških zaobljub poznavalec dejanskih razmer in redovniškega prava katoliške cerkve ne more vzeti resno. Ako ni ta očitek naravnost zlohoten, je pa vsaj zgrajen na tolikšni neinformiranosti o eni najvažnejših partij

---

⁷ Vojni zakon bivše Avstrije z dne 5. julija 1912, d. z. šte. 128 določa v § 29:

1. Kandidate duhovskega stanu vsake zakonito priznane cerkve in verske družbe je, če so ob času nabora v tem razmerju in se potrde, na njihovo prošnjo nameniti za nadomestno reservo. Da morejo nadaljevati bogoslovne nauke, so v miru in vojni oproščeni vsake prezentne službe, prve vojaške izučbe, obdobjnih orožnih vaj in kontrolnih zborov.

2. Enaka ugodnost se priznava razen tega:

- a) tistim, ki se, preden nastopijo prezentno službo, posvetijo bogoslovnim naukom ali so postali novinci duhovskega reda ter
- b) tistim, ki vstopijo po dovršeni prezentni službi v bogoslovne nauke ali jih nadaljujejo in se hočejo posvetiti duhovskemu stanu.

3. Ko so prejeli mašniško posvečenje, oziroma, ko so bili nameščeni v dušnem pastirstvu ali v duhovniški učiteljski službi, se prestavijo iz staleža nadomestne rezerve v evidenco nadomestne rezerve deželne brambe.

4. Vse posvečene duhovnike oziroma nameščence v dušnem pastirstvu ali v duhovniški učiteljski službi je v času njihove službene dolžnosti imeti v evidenci nadomestne rezerve deželne brambe in v primeru mobilizacije (dopolnitve na vojni stalež) in v vojni se lahko porabljaajo v času njihove službene dolžnosti za dušno pastirstvo za vsa oboroženo moč.

Po § 5. lit. c) zakona bivše Avstrije z dne 26. decembra 1912 d. z. šte. 236 so brezpogojno oproščene od osebnega službovanja v vojski „osebe, ki opravljajo službo dušnega pastirstva“.

katoliškega cerkvenega prava, da je z njo zasenčeno naravnost dostojanstvo Srbske pravoslavne cerkve.

Čl. 31 ureja dušno pastirstvo med vojaštvom katoliške vere. V bistvu je ureditev ista, kakor je veljala v prečanskih pokrajinah že pred svetovno vojno. Na čelu bo vojaški ordinarij. Za dušno pastirstvo med vojaštvom bodo postavljeni stalni vojaški duhovniki v številu, ki bo odgovarjalo številu katoliškega vojaštva in razmerju, ki bo odločalo pri postavljanju verskih organov drugih konfesij za dušno skrbstvo v armadi. Po potrebi bo lahko imenoval vojaški ordinarij tudi pomožne vojaške duhovnike, ki bodo prejemali honorar od države.

„Primedbe“ pravijo, da se daje katoliški cerkvi z ustanovo vojaškega ordinarija in trojne vrste vojaškega duhovništva (stalnih, pomožnih in honorarnih kuratov) „preimučstvo jedne posebne verske institucije u našoj vojsci i otvaraju se vrata nagomilavanju što većeg broja katoličkih svećenika u vojnu službu na očiglednu štetu verske ravnopravnosti a naročito na štetu interesa Pravosl. Crkve.“

Kdor upošteva, da se sklicuje čl. 31 naravnost na načelo sorazmernosti s številom vojaških kuratov drugih konfesij in na izkazane potrebe in kdor ve, da so za plače in honorarje v državnem budžetu vedno v naprej določeni krediti, ki jih tudi katoliški ordinarij ne bo mogel prekoračiti, ta bo neupravičenost iznešenega očitka takoj spoznal.

Velike važnosti in dalekosežnega pomena je čl. 32 konkordata, ki določa 1. da bo imela poroka, izvršena v katoliški cerkvi po kanonskem pravu, tudi ako gre za mešan zakon, sama po sebi civilnopravne učinke; 2. da spadajo pravde o ničnosti in neizvršenosti v katoliški cerkvi sklenjenih zakonov v pristojnost cerkvenih sodišč; 3. da pristaja Sv. stolica na to, da razpravljajo vse pravde iz zakonskega razmerja, v katerih ne gre za zakonsko vez, državna civilna

sodišča; 4. da bodo v primerih mešanih zakonov državna oblastva skrbela za to, da se na zahtevo užaljene katoliške stranke spoštujejo dana jamstva, da bodo vsi sinovi in hčere brez izjeme vzgojeni v katoliški veri.

„Primedbe“ očitajo temu členu, da daje kodeksu katoliške cerkve na polju zakonskega prava večjo važnost od ostalih zakonov v državi, kar bo imelo za posledico, da bo ohranil impedimentum catholicismi (§ 111 avstrijskega d. z.), ki je že doslej občutljivo kvarno oviral pravno življenje, še nadalje svojo veljavo, kar bo povzročalo trajne komplikacije, konflikte in neprilike, osobito, ker se izjemna načela kanonskega prava katoliške cerkve priznavajo kot obvezna tudi za nekatoliške soproge iz mešanih zakonov. Pravoslavna cerkev, pravijo „primedbe“ „s obzirom na svoje učenje o braku, ne može ovakve privilegije nikada priznati katoličkoj crkvi i izjavljuje, da u njihovoj primeni obe odredbe ne može uzimati u obzir u koliko bi se ticale njenih pripadnika“.

S pravnega stališča bi bilo napram „primedbam“ poudariti sledeče:

Vsaka paritetna država mora že po načelu ravnopravnosti priznati veljavnost mešanih zakonov za civilnopravno področje, pa naj so sklenjeni pred dušebrižnikom ženina ali neveste. Ako katoliška cerkev ne priznava veljavnosti zakona, ki ga je sklenil katolik pred pravoslavnim župnikom v pravoslavni cerkvi in enako pravoslavna cerkev ne priznava veljavnosti zakona, sklenjenega od pravoslavnega kristjana v katoliški cerkvi, bo morala država skrbeti za zaščito veljavnosti pravoslavno ali katoliško sklenjenega mešanega zakona za civilnopravno območje in preprečiti, da bi z učinkom za to področje sodila katoliška cerkev o veljavnosti pravoslavnih in pravoslavna cerkev o veljavnosti katoliških mešanih za-

konov. Na žalost doslej v Jugoslaviji nimamo zakona o medverskih odnošajih in se najbolj pogrešajo norme o medverskem zakonskem pravu. Zakon o medverskih odnošajih bo postal neodložljiva nujnost, čim bo konkordat ratificiran. Osnutek takega zakona, izdelan od posebne komisije, se nahaja v ministrstvu pravde že od konca marca 1931. Tak zakon bo omogočal, da bi duhovna sodišča ene cerkve bila instanca nad sodbami duhovnih sodišč druge cerkve in bo verska sodišča prisilil, da vodijo računa o veljavnosti pravnih poslov in pravnih razmerij, ki odgovarjajo normam državnih zakonov, dasi se križajo z normami poedinih verskih prav.

Verska pripadnost dece iz mešanih zakonov je v paritetnih državah skoraj brezizjemno določena z zakonom. V poštev prihaja vera roditeljev ali svobodna izbira vere deci po roditeljih (n. pr. v Čehoslovaški). Odločilen mora biti pred vsem sporazum roditeljev. Pravoslavna cerkev zahteva pri pravoslavnih mešanih zakonih za vso deco pripadnost k pravoslavni veri, katoliška h katoliški. Za to mora dati pred sklenitvijo zakona nepravoslavni odnosno nekatoliški soprog svoj pristanek. Ker gre v obeh primerih za sporazum med bodočimi soprogi, je zaščita tega sporazuma po državni avtoriteti ležeča v mejah pravnega reda sploh in se s tega vidika ne more govoriti o kakem posebnem katoliški cerkvi priznanem privilegiju, ako se priznava katoliškemu soprogu pravica, da išče proti kršitvi sporazuma odpomoči pri državnih oblastvih.

Čl. 32 spominja na slične določbe v italijanskem (čl. 34)⁸ in v avstrijskem konkordatu (čl. 7).⁹ Prak-

---

⁸ Člen 34 italijanskega konkordata:

Lo stato italiano, volendo ridonare all'istituto del matrimonio, che è base della famiglia, dignità conforme alle tradizioni cattoliche del suo popolo, riconosce al sacramento

tično izvajanje tega člena bo zahtevalo še podrobnejše predpise osobito za Vojvodino ter za Slovenijo in Dalmacijo, ker bo z njim sedanje stanje na zakonskem pravnem polju za katolike bistveno spremenjeno. Iz besedila samega so pa že danes mogoči sledeči, pravno važni zaključki:

1. Od katolikov sklenjen cerkveni zakon, tudi če bo samo en zaročenec katoliške vere, se bo presojal glede možnosti razveze po kanonskem pravu. Po tem pravu bo razveza mogoča samo tedaj, ako zakon ni bil izvršen per copulam carnalem perfektam, i. e. ad generationem aptam. Pravde, v katerih bo šlo za dokaz neveljavnosti ali neizvršenosti zakona, bodo reševala katoliška cerkvena sodišča.

---

del matrimonio, disciplinato dal diritto canonico, gli effetti civili.

Le pubblicazioni del matrimonio come sopra saranno effettuate oltre che nella chiesa parrocchiale, anche nella casa comunale.

Subito dopo la celebrazione il parroco spiegherà ai coniugi gli effetti civili del matrimonio, dando lettura degli articoli del codice civile riguardanti i diritti ed i doveri dei coniugi, e redigerà l'atto di matrimonio, del quale entro cinque giorni trasmetterà copia integrale al Comune, affinché venga trascritto nei registri dello stato civile.

Le cause concernenti la nullità del matrimonio e la dispensa dal matrimonio rato e non consumato sono riservate alla competenza dei tribunali e dei dicasteri ecclesiastici.

I provvedimenti e le sentenze relative, quando siano divenute definitive, saranno portate al Supremo Tribunale della Segnatura, il quale controllerà se siano state rispettate le norme del diritto canonico relative alla competenza del giudice, alla citazione ed alla legittima rappresentanza o contumacia delle parti.

I detti provvedimenti e sentenze definitive coi relativi decreti del Supremo Tribunale della Segnatura saranno trasmessi alla Corte di Appello dello Stato competente per territorio, la quale, con ordinanze emesse in Camera di Consiglio, li renderà esecutivi agli effetti civili ed ordi-

2. Ti cerkveno sklenjeni katoliški zakoni bodo sami po sebi tudi na civilnopravnem polju priznani za veljavne, toda predpisi civilnega prava bodo zanje obvezni samo v toliko, kolikor urejajo ločitev od mize in postelje ter imovinskopravne odnošaje soprogov, uporabljanje določb o razvezi bo izključeno, ker ti zakoni niso bili sklenjeni po civilnem nego po kanonskem pravu. Za Vojvodino in Medjimurje, kjer ostane tudi po besedilu tega člena možnost odprta, da skle-

nerà, che siano annotati nei registri dello stato civile a margine dell'atto di matrimonio.

Quanto alle cause di separazione personale, la Santa Sede consente che siano giudicate dall'autorità giudiziaria civile.

(Italijanska država, ki hoče vrniti ustanovi zakona, ki je temelj družine, dostojanstvo, odgovarjajoče katoliškim tradicijam svojega naroda, priznava zakramentu zakona, urejenem po kanonskem pravu, civilnopravne učinke.

Oklici porok se bodo vršili ne samo v cerkvah ampak tudi po občinskih uradih.

Koj po opravljeni poroki bo župnik predočil soprogom civilnopravne učinke zakona, prečitajoč jim člene državljanskega zakonika, ki se nanašajo na pravice in dolžnosti zakoncev, na kar bo izvršil vpis v poročno knjigo in tekom petih dni poslal poverjeni prepis občini, da ga ta vnese v državne matrike.

Pravde o ničnosti zakona in spregled zakonske vezi iz neizvršenega zakona so pridržane pristojnosti cerkvenih sodišč in oblastev.

Odredbe in dokončne sodbe, ki se na te zadeve nanašajo, bodo predložene najvišjemu sodišču Signature, ki bo pregledalo, ali so bili upoštevani kanonskopravni predpisi o pristojnosti sodnika, o pozivu, zakonitem zastopstvu ali zamudi strank.

Te odredbe in dokončne sodbe bodo z odloki najvišjega sodišča Signature poslane krajevno pristojnemu državnemu apelacijskemu sodišču, ki jim bo dalo na osnovi sklepa v tajni seji oznako izvršnosti na civilnopravnem področju in odredilo, da se zaznamujejo v državnih poročnih matrikah.

Sv. stolica soglaša s tem, da se zadeve o ločitvi zakoncev rešujejo pred državnimi sodnimi oblastvi.)

Perugini, l. c. str. 134/5.

nejo stranke zakon civilno in cerkveno, bo treba z državno normo odločiti, ali se ima v primeru civilne in cerkvene poroke vprašanje možnosti razveze reševati po kanonskem ali po civilnem pravu. Avstrija ga rešuje za Gradiščansko po k a n o n s k e m pravu.

3. Čim bo med Jugoslavijo in Sv. stolico sklenjeni konkordat ratificiran, bo v Vojvodini in Medjimurju za katolike obča obveznost ženitbenega zakona

---

⁹ Avstrijski konkordat čl. 7:

§ 1. Die Republik Oesterreich erkennt den gemäss dem kanonischen Recht geschlossenen Ehen die bürgerlichen Rechtswirkungen zu.

§ 2. Das Aufgebot dieser Eheschliessungen erfolgt nach dem kanonischen Rechte. Die Republik Oesterreich behält sich vor, auch ein staatliches Aufgebot anzuordnen.

§ 3. Die Republik Oesterreich anerkennt die Zuständigkeit der kirchlichen Gerichte und Behörden zum Verfahren bezüglich der Ungültigkeit der Ehe u. der Dispens von einer geschlossenen aber nicht vollzogenen Ehe.

§ 4. Die hierauf bezüglichen Verfügungen u. Urteile werden, nachdem sie rechtskräftig geworden sind, dem Obersten Gerichtshof der Signatura Apostolica vorgelegt. Dieser prüft, ob die Vorschriften des kanonischen Rechts über die Zuständigkeit des Richters, die Vorladung, die gesetzmässige Vertretung und das ungesetzmässige Nichterscheinen der Parteien befolgt worden sind. Die genannten endgiltigen Verfügungen u. Urteile werden mit den diesbezüglichen Verfügungen des Obersten Gerichtshofes der Signatura Apostolica dem oesterreichischen Obersten Gerichtshofe übersendet. Die bürgerlichen Rechtswirkungen treten mit der vom oesterreichischen Obersten Gerichtshofe in nichtöffentlicher Sitzung ausgesprochenen Vollstrecknarkeitserklärung ein.

§ 5. Die kirchlichen u. staatlichen Gerichte haben einander im Rahmen ihrer Zuständigkeit Rechtshilfe zu leisten. Perugini, l. c. str. 277—279.

Kako bodo dobili odloki in sodbe cerkvenih sodišč v Jugoslaviji civilnopravne učinke, o tem člen 32 konkordata popolnoma molči. In vendar se iz besedila ne da sklepati, da bodo cerkvena sodišča sodila po nalogu države in v njenem imenu.

čl. 31/1894 prenehala. Kdor se ne bo hotel civilno poročiti, se bo lahko cerkveno poročil in bo ta cerkvena poroka imela učinke tudi na civilnopravnem področju. To bo pomenilo v istini izjemo za katolike, katere vse druge veroizpovedi, neizvzemši pravoslavne kristjane, ne bodo imele.

Sprememba bo nastopila pa tudi na področju Slovenije in Dalmacije, ker pri cerkvenih porokah katoliški župniki ne bodo več sodelovali kot mandatarji države ampak samo kot organi katoliške cerkve in se bo veljavnost sklenjenega zakona presojala za civilnopravno področje ne več po drugem poglavju o. d. z. nego po kanonskem kodeksu katoliške cerkve.

V konkordatu ni niti predvideno, ali bodo civilnopravni učinki cerkveno sklenjenega zakona katolika vezani na kako vknjižbo poroke ali ne.

4. S trenutkom, ko dobi konkordat zakonsko moč, bo postala uzakonitev drugega poglavja predhodnega načrta državljskega zakonika za Jugoslavijo z občo obveznostjo tudi za katolike nezdržljiva. Ali bo moralo civilno zakonsko pravo priznati člen 32 konkordata kot izjemno določbo za cerkveno poročene katolike, ali pa ga bo moralo razveljaviti.

5. Ker bi bilo proti načelom meddržavnega prava, po katerih so presojeti tudi konkordati, da bi domača zakonodaja delo dogovorjenih pravnih norm razveljavila in ker se na drugi strani nikdo ne sme siliti k nobenemu verskemu činu, bo morala država še pred uzakonitvijo enotnega državljskega zakonika skrbeti za to, da da katolikom, ki ne smatrajo zakona za zakrament, civilno obliko poroke na razpolago. Za katolike, ki bodo samo civilno poročeni, pa bo moralo biti določeno posebno civilno zakonsko pravo tudi v onih pokrajinah, kjer je danes za pripadnike različnih ver njihovo versko zakonsko pravo od države recipirano in kot del državnega pravnega reda priznано. Veljavnost in razveljivost zakonov cerkveno poro-

čenih katolikov bo presojati po kanonskem, ona civilno poročenih pa po civilnem zakonskem pravu. Na vsak način bo, dokler bo v veljavi konkordat, enotnost civilnega zakonskega prava vsaj za cerkveno poročene katolike neostvarljiva.

6. Z ozirom na predhodni načrt enotnega državljanskega zakonika za Jugoslavijo je z gotovostjo pričakovati, da bodo enako izjemo od obče obveznosti drugega poglavja, kakor bo izhajala na osnovi čl. 32 konkordata za cerkveno poročene katolike, zahtevale za se tudi druge verske zajednice, pred vsem pravoslavna cerkev, ker se ne bo rada odpovedala svojemu sodstvu v zakonskih sporih, ki ga izvršuje doslej, izvzemši Vojvodino ter Slovenijo in Dalmacijo, na vsem državnem ozemlju po nalogu države tudi za civilno območje. S tem bi pa bilo enotno civilno zakonsko pravo za bodoče sploh onemogočeno.

7. Po vsej verjetnosti bo vsled konkordata izmed vseh delov enotnega državljanskega zakonika, h kojega predhodnem načrtu (predosnovi) so strokovna mnenja že podana, postalo drugo poglavje, ki obravnava zakonsko pravo, najkasneje za uzakonitev zrelo, ker je pričakovati glede izjeme, predvidene v čl. 32 konkordata za katolike, ostrega odpora s pravoslavne strani, kajti pravoslavna cerkev bi zgubila z novim državljanskim zakonikom na zakonskopravnem polju napram današnjemu stanju več pravic kakor katoliška. Zato moramo računati resno z možnostjo, da bo zakonsko pravo iz državljanskega zakonika izločeno in nekoč uzakonjeno s posebnim zakonom.

„Primedbe“ k čl. 33., ki priznava katoliški cerkvi polno svobodo, da ustanavlja udruženja katoliške akcije in jih vodi (njima upravlja), so verskopoličnega značaja. S stališča kanonskega prava, ki predstavlja, juristično vzeto, ustavo katoliške cerkve, je ta člen toliko zanimiv, ker je z njim jasno povedano, da je naloga (zadatak) teh udruženj ta, da izven in

iznad vsake strankarske politike, pospešuje versko in moralno življenje ob neposredni odvisnosti in odgovornosti napram katoliški hierarhiji. Udruženja katoliške akcije moramo pravno kvalificirati v smislu can. 685 kot *associationes ab ecclesia constitutae ad perfectiorem vitam christianam inter socios promovendam, ad pietatis et caritatis opera exercenda et denique ad incrementum publici cultus*. Vse tri v navedenem kanonu imenovane svrhe pobožnih udruženj smatramo lahko v katoliški akciji kot v skupen cilj zvezane. Katoliška akcija pomeni pritegnitev katoliških laikov k sodelovanju pri zasledovanju ciljev, ki so cerkvi od njenega ustanovitelja postavljeni. To sodelovanje naj se vrši potom pobožnih udruženj z določeno svrho, ki bodo stala pod izključnim vodstvom katoliške hierarhije. Gre torej za čisto cerkvena udruženja, kakor n. pr. številne Marijine družbe med katoliškimi Slovenci in Hrvati, ki navadno na zunaj niti kot pravne osebe ne nastopajo. Kakor je vsakemu poedinemu članu cerkve dovoljeno, da se uveljavlja kot prepričan vernik in podpira cerkveno hierarhijo v njenem poslanstvu, tako mora biti to svobodno tudi udruženjem, ki skupno zasledujejo isti cilj. Da od članstva v teh udruženjih in od delovanja v smislu njihovih pravil ne morejo biti izključeni niti učenci javnih šol izven šole, je jasno vsakomur, kdor pravilno razume načela in privilegije verske paritete.

Katoliška akcija bi bila dovoljena in bi smela delovati tudi brez čl. 33. konkordata, ker spada njen delokrog med notranje verske posle, ki se ne morejo nikoli križati z državnimi interesi. Ker gre pri katoliški akciji izključno za versko udejstvovanje, je samo po sebi razumljivo, da to udejstvovanje tudi učencem javnih šol izven teh šol ne more biti zabranjeno.

Vzroka za razburjanje radi ogroženja verskega miru ni, saj pravoslavna cerkev vsak čas lahko vstvari analogno organizacijo za širjenje laičnega apostolata.

„Primedbe“ k čl. 34 opozarjajo na skoraj enako glaseči se čl. 20 zakona o islamski verski zajednici ter se pritožujejo, da se je država s temi določbami vezala, ne da bi pravoslavna cerkev za to vedela in opozarjajo na težave, v katere bodo po mnenju pravoslavne cerkve radi teh odredb zašle državne organizacije za telesno vzgojo.

Vsebina grajanega člena je samo logično izvajanje pravilno pojmovane verske paritete, na podlagi katere sme katoliška cerkev zahtevati, da se verski čut njenih članov ne žali nikjer, tem manje v državnih vzgojnih organizacijah in da se ji vršenje njenega poslanstva tudi v združenjih za telesno vzgojo ne zabranjuje. Z isto zahtevo bo prodrla, ako jo stavi, napram državi tudi pravoslavna cerkev.

„Primedbe“ k čl. 35 pravijo, da bodo z njim prizadeti tudi zakoni, ustave in pravilniki drugih priznanih verskih zajednic, kolikor so v nasprotju s konkordatom.

Istina je s pravnega zrelišča sledeča:

Konkordat bo pomenil, čim bo po ratifikaciji razglašen v Službenih Novinah, za jugoslovanske državljane katoliške vere isto, kar pomenita zakona o Srbski pravoslavni cerkvi ali o Muslimanski verski zajednici za jugoslovanske pravoslavne kristjane odnosno za muslimane. Že po svoji naravi zakoni o posebnih veroizpovedstih ne morejo vplivati na zakone, ki se tičejo drugih konfesij. Med konkordatom in ostalimi verskimi zakoni tudi ne bo nikakih kolizij.

Take kolizije pa nastanejo med verozakonskimi normami, v glavnem glede dopustnosti in oblike prehoda iz ene vere v drugo, glede verske pripadnosti dece, a za pravno življenje najobčutnejše na polju zakonskega prava. Te kolizije že ves čas obstanka Ju-

goslavije izpodjedajo pravno sigurnost v državi in izpodkopavajo visoki moralni in socialni pomen zakonske zveze. Kadar bo s konkordatom vrsta verskih zakonov zaključena, bo morala država izdati zakon o medverskih odnošajih, ki bo vseboval tudi norme o medverskem zakonskem pravu, ker je z njeno avtoriteto nezdržljivo, da bi n. pr. pravoslavna sodišča razveljavljala ali razvezavala katoliške zakone, da bi katoliška sodišča ne priznavala pravoslavno ali civilno sklenjenih zakonov in da bi šeriatska sodišča pomuslimanjenim soprogom odpirala vrata za poligamijo. Gotovo bodo tudi „bračna pravila“ Srbske pravoslavne cerkve utrpela svojo utesnitev, toda ne po konkordatu, niti ne po kanonskem pravu kat. cerkve, pač pa po zakonu o medverskih odnošajih, ki ga bo morala izdati država.

Ker je v čl. 36 konkordata predvideno imenovanje paritetne komisije za reševanje vprašanj izvirajočih iz čl. 20 (verski zaklad), 21 (ukinitev patronatov) in 22 (odškodnina za nepremičnine odvzete cerkvi po agrarni reformi), se pritožuje Srbska pravoslavna cerkev nad kršenjem načela paritete, ker zanjo ni v zakonodajstvu nikjer določena enaka komisija.

Ureditev materialne strani vzajemnih odnosov je pač, juristično vzeto, izključno zadeva pogodbenikov, ki v nikakem primeru ne opravičuje očitka kršitve paritetnega načela, kakor tudi ni načelo ravnopravnosti kršeno s tem, da dobi n. pr. starokatoliška cerkev sorazmerno devetkrat višjo državno podporo kakor druge. Pravoslavni cerkvi je na voljo dano, da zahteva od države slično ureditev materialnopравниh vprašanj, kakor jo določa konkordat za katoliško.

Prvi odstavek čl. 37 določa, da se bodo vsa ostala vprašanja, ki se nanašajo na cerkvene osebe in stvari kot take in o katerih v predhodnih členih ni govora, reševala po veljavnem kanonskem pravu.

Srbska pravoslavna cerkev se nad to določbo vznemirja trdeč, da dobi z njo Codex juris canonici praktično in avtomatsko obvezno moč ne samo za katolike nego da postane za samo državo neke vrste ustava edino s to razliko, da država svojo ustavo lahko menja, kanonskega kodeksa pa ne more. „Prema ovome je za svakoga jasno, da je ovde povredjena ne samo verska ravnopravnost, nego je doveden u pitanje i suverenitet kraljevine Jugoslavije kao jedne potpuno nezavisne države“.

Codex juris canonici iz l. 1917 je ustava rimsko-katoliške cerkve, zato je prirodno, da se imajo vse zadeve cerkvenih oseb in stvari pri katerih državni interes ni prizadet, presojeti in reševati po njem. Saj ima tudi Srbska pravoslavna cerkev poleg svoje ustave v veljavi še cerkveno pravo, ki je vsem vzhodnim cerkvam skupno in ki je vsebovano v Krmčiji, na katero se celo srbijanski gradjanski zakonik sklicuje, a radi tega ta cerkev nikdar ni smatrala državno suverenost za ogroženo. V okviru samouprave, ki je v paritetnih državah vsem prizanim verskim družbam zajamčena, so pri vseh merodajne avtonomno izdane pravne norme, ki jih vsebuje za rimsko-katoliško cerkev Codex juris canonici. Njegove norme glede hierarhije in sploh glede organizacije cerkvenih oblastev, glede vrst cerkvenih redov, kongregacij in različnih udruženj, glede izvajanja dušnega pastirstva in tudi glede uprave, obremenjevanja in odsvajanja cerkvene imovine itd. so bile že od nekdaj tudi od državne avtoritete priznane. Ravnopravnost bi bila kršena, ako bi kraljevina Jugoslavija kanonskega prava ne priznala na enak način, kakor priznava cerkveno pravo pravoslavne cerkve. Eventualne spremembe kanonskega prava bodo učinkovale na polju avtonomnega delokroga katoliške cerkve in ne bodo nikdar ogrožale suverenost države.

Določba 1. odstavek čl. 37 pa ni niti kakšna specifičnost jugoslovanskega konkordata, ker jo najdemo tudi v čl. 33 odst. 1 nemškega ter v čl. 22 odst. 1 avstrijskega konkordata. (Glej Perugini, l. c. str. 255 in 295.)

Svoje „primedbe“ končuje Srbska pravoslavna cerkev takole:

Na posledku dodajemo, da u projektu konkordata nema odredbe ni za rok njegova trajanja ni za način njegova otkaza te bi se moglo prema sadržini člana 1 misliti, da ovaj konkordat namerno ili slučajno ima karakter večnosti.

Ta opomba ne zasluži jurističnega odgovora. Kako konkordati zgubijo svojo veljavo, je povedano v vsakem učbeniku cerkvenega prava, a to nam priča tudi starejša in novejša zgodovina.

V označbo naravnost sovražnega razpoloženja napram konkordatu naj opozorim na dve točki iz prve brošure M. C e m o v i ć a :

1. Z vso vehemenco se zaganja v določbo zaključnega protokola, da je apostolski nuncij pri Nj. Vel. Kralju Jugoslavije doyen diplomatskega kora, ki je tu akreditiran. Tendenco, ki jo M. Cemović zasleduje, zasluži primerno zavrnitev. Njegovo zgražanje in pisanje je žalosten dokaz njegovega nepoznanja diplomatske zgodovine, ker bi moral kot bivši državni tajnik vsaj vedeti, da je priznано papeškimi nuncijem v diplomatskem zboru doyenstvo že izza dunajskega kongresa 1814—1815 in da so dosledno temu sklepu ta položaj papeških nuncijev priznale skoraj brez izjeme vse države, v katerih vzdržuje Sv. stolica redne nunciature.

2. Druga njegova ostra obsodba se tiče v prilogi h konkordatu vsebovane določbe o uvedbi glagolice v župnijah s slovanskim jezikom, ki jo škofje po svoji vesti in modrosti lahko dopuste tam, kjer to odgo-varja enodušni želji vernikov. Spotika se nad izra-

zom „enodušni želji“ in trdi, da ta koncesija ni resno mišljena, ker se bo vedno našel vsaj en vernik, ki se bo uvedbi glagolice kot liturgičnega jezika upiral.

Juristično je popolnoma pravilno, da je zadeva prepuščena od Sv. stolice odločitvi škofov. Kako se hoče tolmačiti izraz „enodušna želja“, je danes še stvar osebnega naziranja. Mislim pa, da dostojanstvo katoliškega episkopata ne zasluži, da se mu že v naprej podtika namen, da bodo razširjenje uporabe glagolice preprečili s tem, da bodo med verniki lahko našli vsaj enega, ki bo uvedbi staroslovenskega liturgičnega jezika prigovarjal.

Zaključujem z ugotovitvijo, da so vsi očitki o protiustavnosti, o kršenju suverenitete in načela verske ravnopravnosti neosnovani, da bo pa izvajanje konkordata po ratifikaciji zahtevalo še mnogo napora in tudi mnogo dopolnilnih norm, ki jih bo morala izdati država.

ZALOZILI IN NATISNILI J. BLASNIKA NASL.
UNIVERZITETNA TISKARNA IN LITOGRAFIJA D. D. V LJUBLJANI
ODGOVOREN L. MIKUŠ